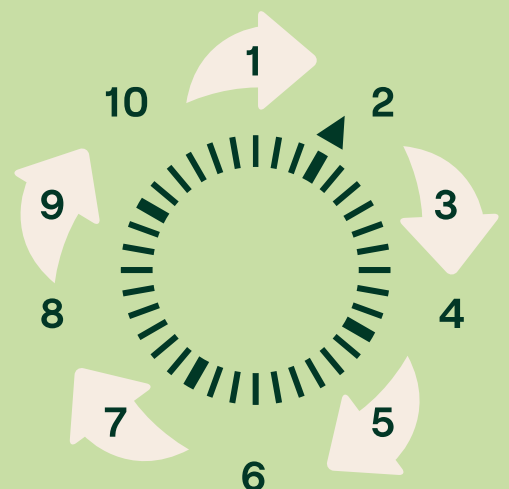

Svenskt
Friluftsliv

Hållbarhetsvägledning

Vår gemensamma resa mot ett
hållbart friluftsliv – kunskapsöversikt

”Det största hotet mot vår planet är tron på att någon annan kommer träda in och rädda den.”

Robert Swan

”It’s not the end or even the beginning of the end for need of sustainable change and transformation. But it’s perhaps the end of the beginning.”

Okänd

”Många, både individer och organisationer, överskattar ofta vad de kan uppnå på kort sikt och underskattar vad de kan uppnå på lång sikt.”

Okänd

”Vår organisation är intresserad utav en hållbar framtid eftersom det är i framtiden vi kommer bedriva resten av vår verksamhet.”

Johan Faskunger

”Den negativa miljöpåverkan från idrott och friluftsliv ska minska samtidigt som miljönyttan ökar, utan att positiva samhällseffekter från idrott och friluftsliv går förlorade.”

Mistra Sport & Outdoors

”Outdoor recreation plays a key role in building awareness of the natural world – it’s much easier to foster an ethos of care for resources that people can experience at first hand.”

SEE & ENOS

”Planeten sätter ramarna och det är inte förhandlingsbart.”

Johan Rockström

”En lärande organisation är en som förvärvar ny kunskap och innoverar snabbt nog för att överleva och blomstra i en snabbt föränderlig värld.”

Peter Senge

Innehåll

Förord	4
Kapitel 1 – Inledning	6
Kapitel 2 – Principer för ett effektivt förändringsarbete	12
Kapitel 3 – En struktur för hållbarhetsarbete	18
Kapitel 4 – Rekommendationer och tips på insatser	24
Kapitel 5 – Varför behöver friluftorganisationer arbeta med hållbarhet?	32
Kapitel 6 – Samhällsmål med bäring på friluftsliv, klimat, hållbarhet och folkhälsa ..	40
Referenser	47

Bilaga 1 – Begrepp och termer

Bilaga 2 – Förteckning över standarder, certifieringar och miljömärkningar

Förord

Hållbarhetsarbete med vilja, mod och uthållighet

Utövande av friluftsliv har många positiva effekter på individ och samhälle, samtidigt som friluftsliv kan innebära påfrestningar av olika slag. Därför är det angeläget för oss på Svenskt Friluftsliv att skapa goda förutsättningar för det organiserade friluftslivet att bedriva verksamheter som är socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbara.

Resan mot att bli mer hållbara innebär förändring, vi behöver tänka nytt, agera annorlunda och vara uthålliga det kräver både mod och vilja.

Att bli mer hållbar kan stundtals kännas besvärligt och utmanande, då är det viktigt att komma ihåg att även små steg bidrar till en förflyttning. Det viktiga är att börja reflektera och identifiera, att bli medveten om hållbarhetsarbetet och därefter påbörja förflyttningen i verksamheten.

Jag hoppas att denna hållbarhetsvägledning kan bli en hjälp på vägen, ett verktyg i vår gemensamma resa för ett hållbarare friluftsliv. Syftet med vägledningen är att öka kunskapen och medvetenheten men även att höja motivationen och utveckla färdigheter.

För jag tror att kunskap och samverkan är grundläggande för en lyckosam förflyttning för hela friluftslivet, vi stöttar varandra och lär av varandra i såväl framgångar som motgångar.

Utöver hållbarhetsvägledningen kompletterar vi med en verktygslåda med arbetsmaterial som mer specifikt inriktat på praktiskt förändringsarbete. Vi kommer även publicera goda och lärande exempel på vår hemsida för att främja till inspiration, kunskap, erfarenheter och samverkan.

Josefine Åhrman
Generalsekreterare
Svenskt Friluftsliv

Syftet med vägledningen är att öka kunskapen och medvetenheten men även att höja motivationen och utveckla färdigheter.

Kapitel 1 – inledning

Vi är många som i skrivande stund kämpar med att fullt ut förstå, hantera och prioritera den omställning av samhället som krävs för att förhindra en framtida klimatkatastrof och begränsa de negativa effekterna som redan inträffat på grund av ett allt varmare klimat orsakat av människans och verksamheters utsläpp av växthusgaser.

Detta är också en relevant uppgift för friluftslivet och friluftsförbund även om social hållbarhet kanske är vår primära domän av hållbarhet. Utan naturen och välmående miljöer har vi inget friluftsliv och med stora skador och påverkan på naturen och uppvärmning av klimatet försvåras friluftslivet för de allra flesta. Därför är ekologiskt och miljömässigt hållbarhetsarbete viktigt för friluftslivet. Och detta är på inget sätt unikt för friluftslivet:

En mycket stor majoritet av människor säger sig vara beredda och motiverade att minska sina klimatavtryck, och en nästan lika stor majoritet av aktörer och organisationer i samhället är i full gång med att minska sina klimatavtryck och främja ökad hållbarhet enligt svenska kartläggningar. En studie från Företagarna (2022) visade exempelvis att 72 procent av alla småföretagare i Sverige aktivt arbetar med hållbarhet. 9 av 10 svenskar anger att de vill minska sina klimat- och miljöavtryck – och personer inom friluftslivet är inget undantag.

Dagens friluftsliv i Sverige är mångfacetterat. Det kännetecknas å ena sidan av enkelhet och en fokusering på det "nära" friluftslivet som går att utföra i vanliga kläder och nås via gång, cykling och kollektivtrafik, å andra sidan av det avancerade och komplicerade friluftslivet som kräver mycket utrustning, pengar, specialkunskaper och ofta långa och fossilberoende resesätt. Det finns således ett väldigt hållbart friluftsliv i dess tre övergripande dimensioner, samtidigt som det existerar ett friluftsliv med relativt stort klimatavtryck och negativ påverkan på miljön (Mistra Sport & Outdoors, 2023). En friluftsförbund kan finnas någonstans på denna skala eller på olika delar av skalan beroende på verksamhetsdel.

Syfte

Syftet med denna kunskapsöversikt är att:

- sätta agendan för det fortsatta arbetet för att främja hållbarhet inom friluftslivet och friluftsförbund i Sverige utifrån hållbarhetspolicyn antagen av Svenskt Friluftsliv år 2022;
- underlätta för friluftsförbunden att påbörja, stärka och vidmakthålla sina respektive hållbarhetsarbeten och skraddarsy information och stöd utifrån hur långt varje organisation kommit;
- främja ett gemensamt "tänk" kring hållbarhets- och förändringsarbete;
- hjälpa organisationer att i sin tur stärka sina förmågor att arbeta med förändrings- och hållbarhetsarbete gentemot sina lokalavdelningar, medlemmar eller medlemsföreningar;
- presentera förslag på möjliga åtgärder och insatser för att göra framsteg i hållbarhetsarbetet;
- bidra till en lärandeprocess där friluftsförbund samverkar och hjälper varandra med kunskap, motivation och erfarenheter i förändringsarbetet, oavsett hur långt respektive organisation har kommit;

- visa att förändring är en process över tid och att ett litet framsteg i början av processen egentligen är lika viktigt som att nå huvudmålet i slutet;
- om möjligt bidra till att individer och medlemmar inom det organiserade friluftslivet förändrar sina levnadsvanor till gagn för hållbarhet och miljö.
- Denna översikt och dess förslag till modell för hållbarhetsarbete talar inte om exakt hur friluftsförbund ska bedriva sitt arbete. Användandet av verktygen och modellen är frivilligt och inte heller kopplat till några kriterier för att erhålla anslag från Svenskt Friluftsliv.

På vilket sätt främjar Svenskt Friluftsliv hållbarhet?

Svenskt Friluftsliv har sedan år 2022 en hållbarhetspolicy som beskriver hur organisationen kan bidra till ett mer hållbart samhälle (Svenskt Friluftsliv, 2022). I policyn slås fast att Svenskt Friluftsliv ska bidra till att Sverige uppfyller de globala hållbarhetsmålen dels genom den egna verksamheten, dels genom att inspirera, påverka och ställa krav på sina medlemsorganisationer. Policyn beskriver även att det finns stor potential att främja hållbarhet genom att inspirera och påverka beslutsfattare, andra aktörer och samhället i stort. Svenskt Friluftsliv tar ansvar för en ökad miljömässig hållbarhet genom att:

- Främja verksamhet som tar hänsyn till natur- och kulturlandskapets värden;
- Stödja medlemsorganisationerna i sitt arbete att öka medlemmarnas kunskap om naturen och miljön;
- Resor, transporter och konsumtion av materiel, tjänster, livsmedel, med mera, sker med hänsyn till hållbarhet och eventuell negativ miljöpåverkan;
- Verksamheten bedrivs energieffektivt och förnyelsebar energi används när så är möjligt och lämpligt.

I sin roll att fördela statsanslaget till friluftsförbund har Svenskt Friluftsliv en särskild möjlighet att påverka organisationernas hållbarhet och att främja ett framåtsyftande hållbarhetsarbete.

Vad är friluftsförbunders roll i denna utmaning?

Friluftsförbund har på många sätt och vis unika möjligheter att bedriva ett effektivt hållbarhetsarbete, men även att påverka andra aktörer och samhället i en mer hållbar riktning generellt eftersom friluftsförbund har mycket stor trovärdighet. En färsk kartläggning av friluftslivets hållbarhetsarbete, från Mistra Sport & Outdoors (2023), fann flera inneboende styrkor i verksamheterna och hos medlemmarna:

- friluftsförbund ser värnandet av naturen och miljön som grundläggande värderingar och prioriteringar i verksamheten;
- det finns en bred kunskaps- och kompetensbas om miljö och natur;
- många medlemmar efterfrågar hållbarhet och hållbarhetsarbete i organisationerna;
- många medlemmar vill minska sina klimatavtryck; och,
- det finns en känsla av att de flesta friluftsförbunden strävar åt samma håll och åt samma mål vad gäller hållbarhet.

Kartläggningen visade vidare att friluftorganisationerna upplever att det finns brister och svagheter i förutsättningarna och villkoren att arbeta med hållbarhet:

- det saknas ofta resurser för att genomföra förändringar och utveckla strategier;
- vanliga upplevda hinder har med ekonomi och tid att göra;
- ibland finns brister i samhälleliga strukturer och infrastrukturen såsom brister i kollektivtrafiken till friluftsområden, samt;
- det ofta finns brister i samhälleliga strukturer och infrastrukturen såsom brister i kollektivtrafiken till friluftsområden, samt;
- att miljö- och hållbara livsstilsval ibland upplevs som svåra eller omständliga att upprätthålla över tid.

En översikt av forskningen inom samma program (Bernardi med kollegor, 2023) visar att människors värderingar, uppfattningar, medvetenhet och attityder är mycket viktiga för deras miljörelaterade vanor och för att de ska agera på ett miljövänligt sätt.

Mycket fokus i hållbarhetsarbetet ligger med rätta på miljömässig hållbarhet med frågor och utmaningar som rör miljö, biologisk mångfald, klimatavtryck, uppvärmning, buller, föroreningar, och så vidare. Men friluftorganisationer kan även bidra till hållbarhet genom insatser, verksamheter och aktiviteter som främjar social och ekonomisk hållbarhet. Vidare behöver inte arbetet enbart handla om åtgärder och insatser "inåt" organisationen, utan kan även inkludera arbete gentemot exempelvis lokalsamhället, övriga civilsamhälle, politiker och beslutsfattare, journalister, forskolor/skolor, allmänheten, med flera. Med sin stora trovärdighet har friluftorganisatio-

ner stor potential att påverka andra aktörer.

En form av möjligt förändrings- eller påverkansarbete för friluftorganisationer är mot vad som kan kallas "systemet" eller branschen, det vill säga det sammanhang som respektive organisation bedriver sin verksamhet i, och där yttre faktorer från organisationen sett påverkar förutsättningarna. Det kan exempelvis handla om att vattenbaserade friluftorganisationer påverkar och påverkas av aktörer, lagar, regler och områdesspecifika förutsättningar som har med vatten, sjöar, båtar, fiske, branschorganisationer inom vatten, med mera, att göra. Eller att friluftorganisationer med verksamhet i skog och fjäll påverkar och påverkas av liknande aktörer och faktorer i dessa miljöer och sammanhang.

Översikten i ett sammanhang

Denna kunskapsöversikt är ett av materialen som Svenskt Friluftsliv publicerar i arbetet med hållbarhet. På webbsidan finns även en verktygslåda med konkreta arbetsverktyg och goda och lärande exempel från olika projekt och aktiviteter. Sedan tidigare finns policyn publicerad där. Allt material hittas på www.svensktfriluftsliv.se/hallbarhet.

Kapitel 4 presenterar en lång rad exempel på insatser och åtgärder för att bedriva olika typer av påverkan och förändringsarbete för ökad hållbarhet – socialt, ekonomiskt och miljömässigt. Hållbarhets- och miljöområdet kryllar av olika ord och termer som kan vara svåra att förstå för den ovana läsaren. Inte sällan används förkortningar och engelska termer. Bilaga 1 i denna översikt presenterar därför en ordlista med ett stort antal begrepp och termer som rör hållbarhet, miljö och klimat. Dessutom existerar en lång rad certifieringar och miljömärkningar på området. Bilaga 2 sammanfattar några av de vanligaste certifieringarna och miljömärkning-

arna inom klimat, miljö och hållbarhet, samt presenterar verktyg för att beräkna klimatavtryck och styra mot hållbarhet ekonomiskt och socialt.

Översikten i ett internationellt sammanhang

Internationellt finns mycket information och material som är relevant för svenska friluftsförbundens hållbarhetsarbete. Svenskt Friluftsliv samarbetar bland annat med European Network of Outdoor Sports – ENOS (www.outdoor-sports-network.eu) – som ligger i framkant vad gäller att driva det internationella hållbarhetsarbetet i Europa för friluftsliv och utomhus- och naturbaserade idrotter. Denna kunskapsöversikt är bland annat inspirerat av det EU-finansierade SEE-projektet som initierades och genomfördes av ENOS. SEE, som står för Sustainability and Environmental Education in Outdoor Sports, har utvecklat ett stort antal verktyg, inspirationsmaterial och rapporter om hur en strategiskt och praktiskt kan ta sig an hållbarhetsarbetet. Mer finns att läsa via projektets webbsida SEE-Project: <https://www.see-project.eu/>

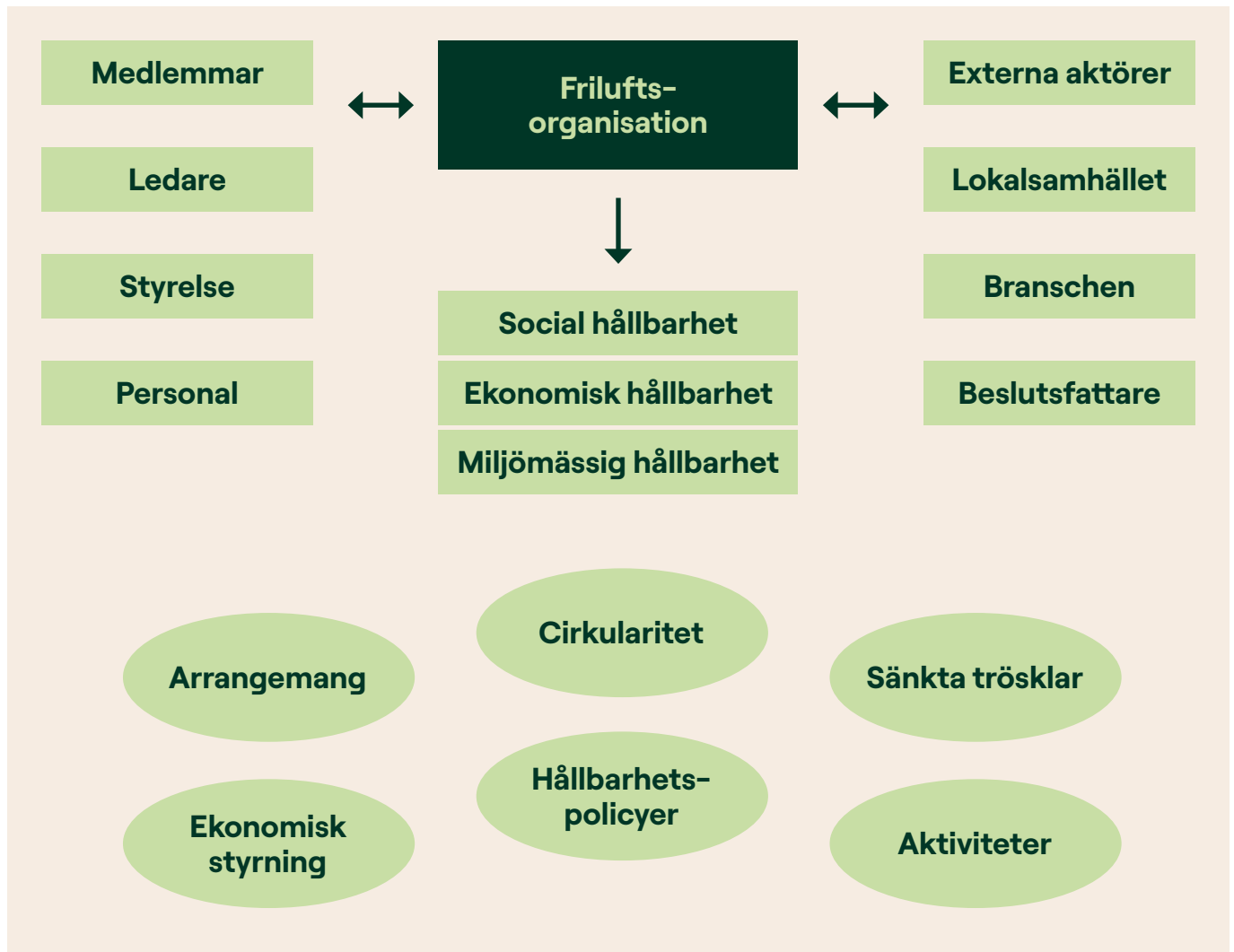
På vilket sätt kan friluftsförbund främja hållbarhet?

Friluftsförbund kan självfallet främja hållbarhet på väldigt många olika sätt, men många av de största utmaningarna är ofta gemensamma, till exempel påverkan på miljön via

resor och transporter, från produkter och material, och från aktiviteter och arrangemang. Hållbarhetsarbetet kan vara en unik möjlighet och ett motivationshöjande arbete för organisationen samtidigt som det säkert kan vara en källa till viss frustration och osäkerhet. Varför ska vi arbeta med detta? Var börjar vi? Hur stakar vi ut vägen framåt? Handlar arbetet enbart om miljömässig hållbarhet eller även social och ekonomisk? Vilka möjligheter och resurser förfogar vi över? Hur får vi med oss medlemmarna och lokalavdelningarna? Hur mäter vi att våra insatser minskar våra klimatavtryck? Hur får vi till en lagom mix av "piskor och morötter"? Denna översikt försöker sätta detta arbete i ett sammanhang genom att föreslå en modell och struktur samt ge förslag på både enkla och mer komplicerade insatser och åtgärder.

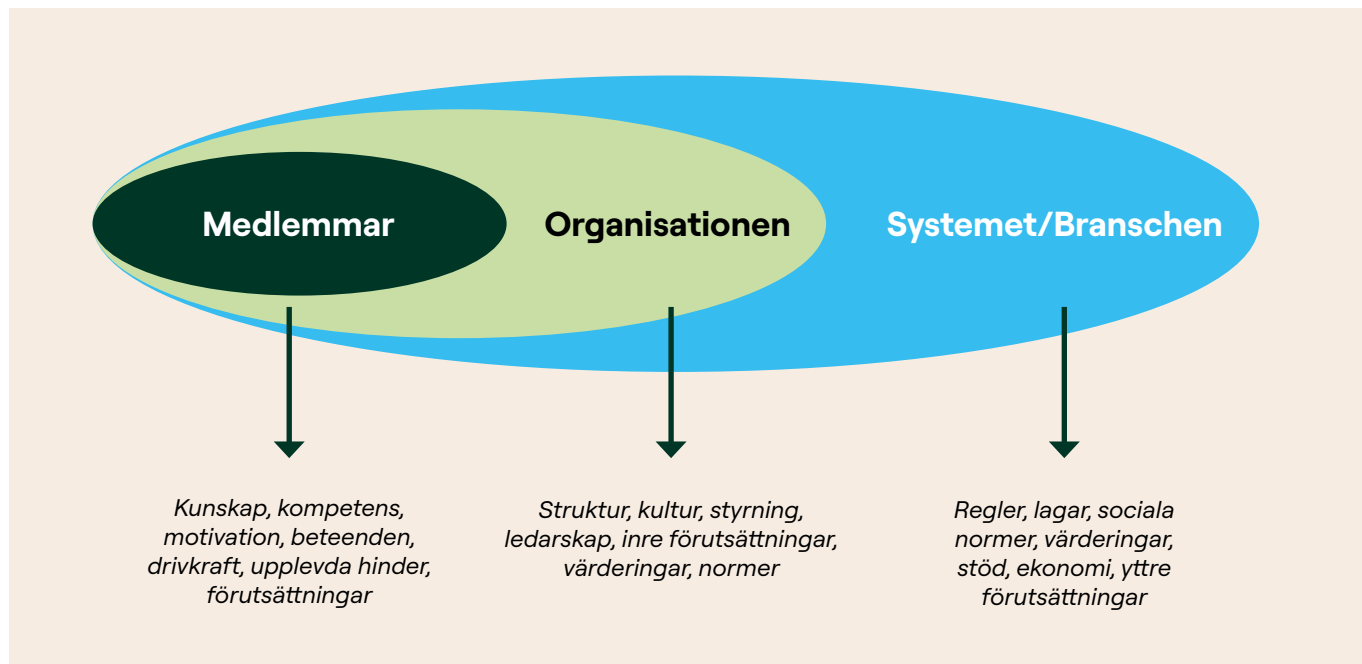
Figur 1 nedan illustrerar dessa möjligheter och förutsättningar till påverkan och förändring via kommunikation, insatser och andra åtgärder. Det mesta av arbetet kommer naturligtvis vara inriktat mot verksamheten och strukturerna i den egna organisationen gentemot medlemmar, ledare, styrelse och personal (vänsterpil). Men arbetet kan också innebära kommunikation och insatser mot externa aktörer såsom kommunen, skolan, andra friluftsförbund, beslutsfattare, allmänheten eller det som vi i denna översikt kallar för "systemet" (högerpil).

Figur 1. Ett ramverk för friluftsförbundens hållbarhetsarbete, möjliga sätt att påverka inom och utom organisationen samt exempel på fokusområden:

Figur 2 nedan visar att förändrings- och hållbarhetsarbete i en organisation handlar om styrning och ledarskap och att främja en kultur och struktur som medlemmar, lokalavdelningar och arbetsgrupper kan använda i arbetet. Figuren visar också att alla organisationer ingår och påverkas av ett system, till exempel en bransch. Svenskt Friluftslivs arbete och denna översikt fokuserar primärt på information för den centrala organisationen. Kapitel 2 och 3 tar upp principer för hur organisationer kan implementera insatser och stärka förändringsförmågan.

Att pilen är dubbelriktad illustrerar att information och kommunikation sker åt båda håll, det vill säga, det är viktigt med dialog, kommunikation, förankring och samverkan för att lyckas med hållbarhetsarbetet. Arbetet inåt och utåt kan fokusera på en, eller flera av de tre, dimensionerna av hållbarhet: social, ekonomisk eller ekologisk (nedåtpilen).

De tre dimensionerna av hållbarhet

De flesta skulle nog skriva under på att friluftslivsorganisationers verksamheter redan i dagsläget bidrar till social hållbarhet i samhället, eller som en deltagare på ett seminarium utbrast: "det är ju allt vi gör i organisationen!". Samtidigt finns det många insatser och åtgärder inom friluftslivet som skulle kunna leda till ökad social hållbarhet och de flesta organi-

sationer har sannolikt utmaningar även på detta område, exempelvis att nå och attrahera nya grupper, att nå personer med funktionsvariationer och att nå människor som har långa avstånd till befintliga verksamheter och aktiviteter. Och att bidra till ekonomisk hållbarhet kan kanske upplevas som mer svårhanterat eller svårbegripligt jämfört med de ofta mer konkreta insatserna för miljömässig hållbarhet. Men även på det ekonomiska planet finns många insatser som skulle styra mot ökad hållbarhet. Samtidigt finns inga vattentäta skott mellan dimensionerna – en insats inom ett visst hållbarhetsområde får ofta följd effekter på andra. Denna översikt syftar därför till att även lyfta fram insatser och åtgärder för ökad social och ekonomisk hållbarhet i friluftslivet.

Tabell 1. De tre dimensionerna av hållbarhet, exempel på nyckelord och möjliga sociala, ekonomiska och miljömässiga insatser för hållbarhetsarbetet:

Social hållbarhet	Ekonomisk hållbarhet	Miljömässig hållbarhet
<p>Nyckelord Meningsfull fritid, hälsa, folkhälsa, hälsosamma levnadsvanor, fysisk aktivitet, demokrati, jämlikhet, jämställdhet, tillgång och tillgänglighet till friluftsliv och friluftsområden, inläring och utveckling</p> <p>Exempel på strategier:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nå och involvera alla åldersgrupper i samhället • Öka andelen ovana och stillasittande grupper i verksamheten • Öka andelen män/kvinnor/ personer med annan könstillhörighet beroende på vilken/ vilka grupper som är underrepresenterade i nuläget • Förbättra utbudet av verksamhet på orter och platser som idag saknar utbud • Nå och involvera fler deltagare med annan etnisk bakgrund än svensk • Verka för att rekrytera fler ledare från underrepresenterade grupper • Öka bredden på verksamheten för att locka grupper som är intresserade av enklare friluftsliv 	<p>Nyckelord Låga avgifter, låga trösklar till organiserat friluftsliv, låga kostnader, hållbara kapitalplaceringar, hållbara samarbeten, t ex sponsravtal</p> <p>Exempel på strategier:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha låga medlemsavgifter, utan att riskera organisationens och verksamhetens fortlevnad • Ha låga avgifter för grupper med låg inkomst • Placera kapital som aktivt främjar hållbarhet • Endast inleda samarbeten med aktörer som främjar hållbarhet • Arrangera aktiviteter och arrangemang på platser som går att nå med billiga transportmedel • Främja användandet av billiga och hållbara transportmedel, t ex gång, cykling, buss, tåg • Ha låneutrustning tillhanda så att medlemmar och deltagare inte behöver köpa ny utrustning för att kunna delta 	<p>Nyckelord Klimat, miljö, biologisk mångfald, hållbara transporter och resor, hållbara och miljövänliga material, produkter och tjänster, minska störningar och skador på natur och djurliv, hållbart friluftsliv, samverkan med andra miljömässigt hållbara organisationer</p> <p>Exempel på strategier:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bedriva verksamhet på platser som inte kräver miljömässigt ohållbara resesätt och vanor • Bedriva verksamhet så att inte naturen drabbas av slitage, störningar och skador • Använda produkter, material och tjänster som är miljömässigt hållbara • Uppmuntra samåkning i de fall inte andra transportmöjligheter till bil finns • Prioritera tåg- och buss framför bil vid långväga resor • Prioritera resor via kollektivtrafik, gång och cykling framför bil vid kortare resor

Kapitel 2 – Principer för ett effektivt förändringsarbete

Inledning

Det kan kanske tyckas märkligt att en översikt om hållbarhetsarbete börjar med ett kapitel om organisations- och beteendeförändring, men kunskap och förståelse för hur förändring går till är nyckeln till ett framgångsrikt och långsiktigt arbete. Om det var så enkelt som att bara mäta sina och medlemmarnas klimatavtryck i någon digital app så hade sannolikt de flesta redan åstadkommit förändring och hållbarhet enligt Parisavtalets riktlinjer. Fullt så enkelt är det inte i verkligheten.

Att bedriva ett hållbarhetsarbete inom en friluftsansorganisation kan liknas vid uppgiften att lägga ett pussel med många bitar. Det är många bitar som ska hittas, undersökas och läggas på rätt plats – arbetet tar tid och kräver såväl fingertoppskänsla som tålamod och samverkan. Nyckeln till framgång är att veta vilka bitar en ska fokusera på tidigt och vilka en kan/ska vänta med till senare skede – då underlättas arbetet på både kort sikt och längre fram. Varje organisation har dessutom sitt unika pussel att lägga baserat på nuvarande förutsättningar, kapacitet, mål, organisationens traditioner och historia, samt utmaningar inom sitt specifika verksamhetsområde. Samtidigt kan samverkan och utbyte med andra organisationer och aktörer givetvis underlätta arbetet.

Hållbarhet och att främja hållbarhet är onekligen ett mångfacetterat och komplicerat arbete eftersom hållbarhet i sig är mångfacetterat och komplicerat. Kunskap om hållbar-

hets- och miljöfrågorna är endast en bit av att lyckas med arbetet: lika viktigt är att ha kunskap om beteende- och organisationsförändring och andra faktorer som främjar och motverkar förändring. Att känna till att något behöver förändras (kunskap och insikt) betyder inte nödvändigtvis att en vet hur en ska genomföra och lyckas med förändring. Arbetet handlar minst lika mycket om att ha kunskaper om, och förståelse för, beteendeförändring eller organisationsförändring och transformation som process över tid. På individnivå kan utmaningen bestå av att medlemmar inte är särskilt medvetna om de vanor som behöver förändras, eller att varken motivation eller självförtroende finns för att förändra. Vissa kan ha en tro på att de redan lever hållbart och miljövänligt. Förändring kräver att en investerar tid, energi och resurser här och nu för att uppnå långsiktigt viktiga mål, samtidigt som det finns "frestelser" att kontrollera på kort sikt för att inte prioritera vanor som är negativa för miljön och klimatet (Faskunger & Nylund, 2014), till exempel att alltid välja den egna diesel- eller bensindrivna bilen till organisationens aktiviteter och arrangemang trots att alternativ finns. Detta behöver verksamheter förhålla sig till och arbeta med. Organisationer behöver främja:

- en ökad förståelse hos medlemmar och ledare varför förändringar till gagn för miljö och klimat är viktiga och nödvändiga;
- en ökad insikt om utebliven förändring kan vara negativt för verksamheten i längden;
- en tro i organisationen och hos medlemmarna att förändring är möjligt och något som kan stärka verksamheten;

- en acceptans för vilka förändringar som är nödvändiga och kunskap om hur de ska genomföras;
- en insikt om att arbetet kommer ta lång tid och inte vara lätt, samtidigt som en kommunicerar att vissa förändringar är relativt snabba och enkla.

Svenskt Friluftsliv är övertygade om att hållbarhetsarbete i civilsamhället och friluftslivet kan underlättas genom att använda vetenskapligt beprövade principer inom beteende- och organisationsförändring, pedagogik och psykologi för att strukturera arbetet. Svenskt Friluftsliv har därför varit med och utvecklat en pedagogisk modell för förändring och transformation och som syftar till att underlätta hållbarhetsarbetet för organisationer inom friluftslivet, i samverkan med forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors och flera av programmets samverkanspartners.

Av särskild vikt är principer för beteendeförändring i faser när organisationen ska stärka förändringsförmågan i organisationen (steg 7 i modellen i kapitel 3) och genomföra insatserna (steg 8 – implementering), men principerna kan även användas i själva planeringen av insatserna (steg 4) samt i utvärderings- och uppföljningsfasen (steg 9).

Några viktiga perspektiv när det gäller principer för förändring och förändringsarbete:

- organisatorisk förändring och beteendeförändring hos medlemmar är möjligt både på kort och lång sikt; medlemmars livsstilsvanor och organisationens rutiner/normer är visserligen stabila och ändras inte över en natt men samtidigt föränderliga och påverkbara över tid;
- förändring är normalt en process med förflyttning i små steg över tid, snarare än ett enda stort steg;

- förändring tar ofta lång tid och är inget som klaras av i en snabb handvändning;
- framgång föder ofta framgång: ett litet framsteg i början av processen är lika viktigt som att nå sina huvudmål i slutet;
- ett vanligt misstag inom förändringsarbete är att försöka sig på för stora förändringar i ett enda stort steg, vilket kan öka risken för snedsteg. Organisationer kan vinna mycket på att bryta ned stora förändringar i flera mindre steg;
- snedsteg på vägen är naturliga inslag i förändringsprocesser och något att dra lärdomar av, snarare än att se dem som misslyckanden och skäl att ge upp;
- även små förändringar hos organisationer eller medlemmar är extremt viktiga och lika viktiga som stora förändringar. Dels illustrerar de små förändringarna och insatserna att förändring är möjligt och att inte alla förändringar är svåra och innebär jättestora uppoffringar, dels innebär små och enkla förändringar som genomförs av många personer att effekterna blir stora. Se exempel nedan:

Exempel på betydelsen av små förändringar:

Toalettrullar

Svensken förbrukar i genomsnitt 100 toalettrullar på ett år enligt organisationen Skogen i skolan, och det är väl etablerat att många använder mer papper än nödvändigt. Om vi antar att Svenskt Friluftsliv har 1,5 miljoner unika medlemmar (1,8 miljoner medlemskap totalt) och att dessa medlemmar är representativa för svenskar i allmänhet när det gäller "toalettvänor", innebär det en förbrukning på 150 miljoner toalettrullar per år.

Om varje friluftslivsmedlem minskar användandet med fem rullar per år skulle det innebära en minskning med 7,5 miljoner toalettrullar. Ett normalstort svenskt träd genererar 588 toalettrullar. Detta betyder att friluftslivsorganisationer som kan uppmuntra sina medlemmar att använda fem toalettrullar färre per år (5 procent minskning) sparar 12 755 träd i skogen.

En pedagogisk modell för att guida hållbarhetsarbetet

Modellen fokuserar på att varje organisation ska ta reda på sitt nuläge och arbeta för att göra små framsteg utifrån sitt nuläge och som på sikt leder mot huvudmålet. Förändring är inte ett enda steg framåt, utan en process med många små framsteg över tid. Var organisationen befinner sig på skalan beror på vilket område det gäller. För att åstadkomma förändring är det viktigt att främja motivation, engagemang, kunskap, kompetenser samt möjligheter och förutsättningar.

Exempel på betydelsen av små förändringar:

50 mil mindre med bil per år

En genomsnittlig och normalstor bensindriven bil i Sverige släpper ut 106 kg koldioxid vid 50 mils bilkörning (mindre för en liten bil och mer för en större) enligt Utsläppsrätt (www.utslappsratt.se). Om varje unik medlem i friluftorganisationerna – 1,5 miljoner individer – kan uppmuntras att minska sitt bilkörande med 50 mil per år i friluftssammanhang eller privat, minskar de totala utsläppen med 159 000 ton CO₂. En minskning med 50 mil bilåkning per år motsvarar lite drygt 4 mil i månaden eller knappt 1 mil per vecka.

Exempel på betydelsen av små förändringar:

Välja tåget framför bilen vid ett enda tillfälle

En person som väljer tåg eller buss för en resa, säg Göteborg–Stockholm tur och retur (94 mil), framför att använda fossildriven bil sparar in cirka 120 kg utsläpp av CO₂ enligt klimatsmart semester (klimatsmartsemester.se). Detta alltså på en enda resa och för en person. Om 1000 personer väljer tåg i stället för bil till ett friluftssammanhang minskar utsläppen med 12 ton. Utsläppen är baserade på ett genomsnitt för en bensindriven bil i Sverige (mindre för en liten bil och mer för en större).

Modellen har två övergripande delar:

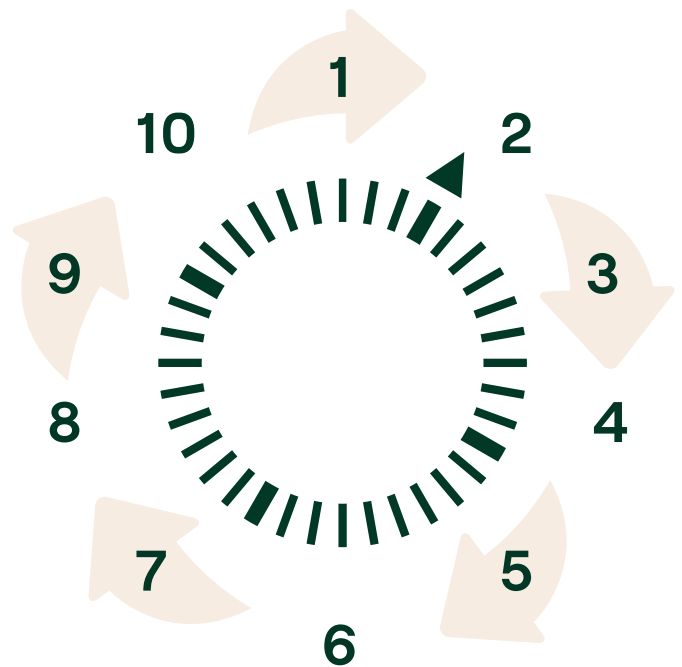
Del 1: Förändringshjulet

Del 2: Förändringsförmåga

Förändringshjulet

Förändringshjulet med 1-10 skalan hjälper till att visa att förändring är en process, var organisationen befinner sig i nuläget och när förändring och förflyttning sker. Hjulet hjälper organisationer att sätta delmål, fokusera på små framsteg och att rätt insatser genomförs vid rätt tillfälle för organisationen. Förändringshjulet är inspirerat av förändringsstadierna i den transteoretiska teorin (Transtheoretical model - Wikipedia). 1 innebär i detta sammanhang stor negativ påverkan på miljö, klimat och/eller låg förändringsbenägenhet i organisationen. 10 står för minimal påverkan på miljö och klimat och/eller hög benägenhet till förändring och hållbarhetsarbete i organisationen.

Figur 3. Förändringshjulet:

Hjulet kan både användas subjektivt utifrån mer generella bedömningar av nuläge och framsteg i organisationen, och objektivt med mätbara indikatorer för att fastställa när förflyttning till en ny nivå är befogad. Modellen är målbaserad, men skalan underlättar diskussion och främjar ett gemensamt "tänk" i arbetet både på strategisk och praktisk nivå.

Modellen med hjulet och skalan 1-10:

- är generisk vilket betyder att den måste fyllas med relevant material och information utifrån organisationens förutsättningar, mål och nuläge för att vara användbar i det specifika fallet;
- är praktiskt användbar, men kan/kommer inte lösa alla problem och utmaningar som kan uppstå längs vägen i arbetet;
- hjälper alla inblandade att "prata samma språk" och tänka i liknande banor vad gäller förändringsarbete;
- underlättar för organisationer att ta sig an uppgifterna i rätt ordning, plocka de lågt hängande frukterna i början, sätta delmål och mål och mer utmanande mål på sikt, och så vidare;

- är subjektiv utifrån varje organisations upplevda nuläge, och förflyttning framåt baseras på organisationens fastställda delmål och huvudmål;
- kan också användas objektivt. Kriterier kopplade till modellen kan vara objektivt inriktade, det vill säga varje framsteg och förflyttning kan baseras på mätbara indikatorer, delmål och mål. I hållbarhetsarbetet finns möjligheten att etablera gemensamt beslutade indikatorer. Det vill säga, att organisationer anslutna till Svenskt Friluftsliv gemensamt fastställer indikatorer för hållbarhet och klimatavtryck utifrån förändringshjulet.

Förändringshjulet kan användas för att bedöma arbetet på en generell nivå i ett tidigt läge, utifrån de tre dimensionerna av hållbarhet eller inom varje fokus- eller temaområde. Hjulet kan även kopplas till pusselbitarna i del 2, förändringsförmåga, eller för att uppmuntra framsteg. Verktygslådan på webbsidan har en lång rad exempel på användningsområden för 1-10 skalan.

Exempel på relevanta frågor vid användande av förändringshjulet:

- Var befinner sig organisationen på skalan 1-10 i hållbarhetsarbetet generellt? 1-2 står för att ni är långt ifrån att uppfylla era mål, 9-10 står för att ni är mycket nära eller redan har uppnått de uppsatta målet/målen.

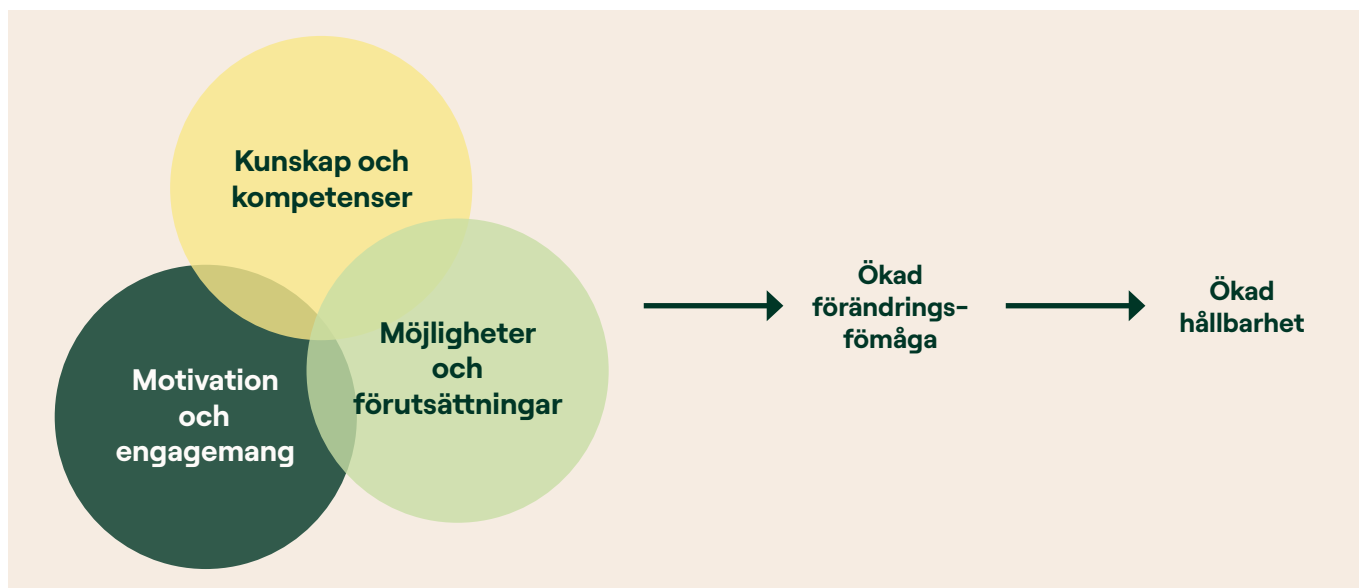
- Hur kan organisationen ta ett steg framåt på kort sikt?
- Hur kommer det sig att ni inte angav en lägre siffra? Det vill säga, vad har organisationen redan gjort och uppnått i hållbarhetsarbetet?
- Vad behöver organisationen göra rent konkret för att ta ett steg framåt, till exempel från 3 till 4?
- Vad behöver ni göra rent konkret för att bli en "7:a"?
- Hur vet ni att ni nått ert eller era huvudmål, det vill säga en "10:a"?

Förändringsförmåga

Del två i modellen handlar om att stärka förmågan till förändringsarbete i organisationen genom att stärka motivation och engagemang, kunskap och kompetenser samt möjligheter och förutsättningar. Den senare kan handla om såväl inre som yttre faktorer. Alla dessa faktorer är situations- och områdesspecifika och kan/kommer ändras över tid.

Del 2 är inspirerat av en vetenskapligt beprövad teori/modell kallad COM-B och som fokuserar på faktorer som styr beteende och beteendeförändring (The COM-B Model for Behavior Change - The Decision Lab).

Figur 4. Modell över faktorer som påverkar förändringsförmågan:

Motivation och engagemang

Motivation och engagemang handlar om kraften och uthålligheten i att vilja förändra. En central aspekt för motivation är motiven, det vill säga, vilka anledningar ser organisationen till att ägna sig åt förändringsarbete: Vad vinner vi på förändring? Och vad förlorar vi genom att inte förändra oss?

Exempel på frågor och diskussioner som rör motivation och engagemang:

- Vad vinner vi som organisation på att bli mer hållbara och bedriva ett hållbarhetsarbete?
- Är hållbarhet och hållbarhetsarbete viktigt för oss?
- Vilka fördelar kan förändringsarbetet och ökad hållbarhet ge oss i framtiden?
- Om vi inte förändrar oss, på vilket sätt kan det möjligen missgynna verksamheten i framtiden?

- Vilka framsteg har organisationen redan gjort? Vad är det som gör att vi inte rankar oss lägre på förändringshjulet än vad vi gör?
- Vilka områden har organisationen en särskild motivation till att förändra, det vill säga, vilka är våra hjärtefrågor när det gäller friluftsliv, miljö och hållbarhet? Social, ekonomisk eller miljömässig hållbarhet. Eller handlar det om insatser inom alla tre domäner?
- Är det skillnad i motivation till förändringsarbete inom olika delar av organisationen, till exempel styrelse, kanslipersonal, ledare, medlemmar, kunder och lokalavdelningar?
- Om organisationen inte förändras, på vilket sätt missgynnar det hållbarheten och arbetet mot hållbarhet i samhället?
- Vilka pusselbitar kan vi få hjälp med genom att samverka med andra aktörer, till exempel kommunen, andra friluftslivsorganisationer, Svenskt Friluftsliv, experter?

Kunskap och kompetens

Kunskap, insikt och kompetens är naturligtvis grunden och själva förutsättningen till de flesta förändringar vi genomför eller försöker genomföra. Kunskap om miljö och hållbarhet är en pusselbit, men kunskap handlar också om att kartlägga organisationens styrkor och svagheter, nuläget i olika delar av verksamheten, och så vidare.

Exempel på frågor som rör kunskap och kompetens i förändringsarbetet:

- Vilken kunskap behöver organisationen skaffa inför hållbarhetsarbetet?
- Vilka kunskaper som gynnar hållbarhetsarbetet finns redan?
- Vilka erfarenheter från tidigare och liknande projekt kan organisationen använda i hållbarhetsarbetet?
- Hur är nivån av kunskap inom organisationen om miljö- mässigt, ekonomiskt respektive socialt hållbarhetsarbete och insatser? Hos medlemmar, lokalavdelningar, kunder?
- Vilken kunskap och kompetenser krävs längre fram på resan?
- Vilka andra aktörer har kunskap och kompetenser som vi kan ta del av?
- Hur ska befintlig kunskap och information kommuniceras och till vilka?

Möjligheter och förutsättningar

Många vittnar om att framgångsrik förändring underlättas av en stödjande miljö och att en lyckas överkomma hinder som kan finnas i sin omgivning. Denna aspekt rör både inre och yttre faktorer som påverkar hållbarhetsarbetet i organisationen – både positiva och negativa.

Exempel på frågor som rör möjligheter och förutsättningar till förändringsarbete:

- Vilka resurser och "verktyg" förfogar vi över för att bedriva arbetet?
- Vilka ytterligare resurser behöver vi få på plats för att sätta i gång? Är det inre resurser som ska stärkas för att kunna driva arbetet eller ska vi anlita externa resurser?
- Vilka resurser behöver vi för att fortsätta på lite längre sikt, bortom 1-3 år?
- Vissa friluftsförbund verkar inom och ingår i vad som närmast kan beskrivas som ett "system", det vill säga bedriver verksamhet och aktiviteter inom en bransch, verkar inom ett visst sociogeografiskt område, och så vidare. Hur bedömer organisationen att förutsättningarna och möjligheterna är till att förändra systemet i hållbar riktning? Vilka hinder och utmaningar respektive fördelar och språngbräddor finns inom systemet?

På webben www.svenskfriluftsliv/hallbarhet finns en lång rad verktyg publicerade som kan användas för att undersöka och stärka förändringsförmågan, sätta lämpliga mål och delmål, undersöka styrkor och svagheter i organisationen, med flera.

Kapitel 3 – En struktur för hållbarhetsarbetet

Inledning

Detta kapitel presenterar en struktur för hur hållbarhetsarbetet kan genomföras och några av de viktigaste och mest centrala delarna av arbetet för friluftorganisationer. Det är ett generiskt material som ger allmänna råd, stöd och vägledning och är utarbetat i samverkan med hållbarhetskonsulter på GreenGoat (Greengoat – Din hållbarhetsbyrå). Det anger inte exakt hur organisationer ska bedriva arbetet, utan

verksamheter behöver hitta sina egna arbetsätt och införa åtgärder som fungerar utifrån sina förutsättningar i nuläget. Strukturen kan dock vara till hjälp för er som är i början av ert hållbarhetsarbete, något att utgå ifrån och hålla i handen. Det kan även vara en källa till inspiration och idéer för vidareutveckling för er som har kommit en bit på väg. Modellen presenterad i kapitel 2 kan användas parallellt med strukturen för hållbarhetsarbetet.

Figur 5. En möjlig struktur för hållbarhetsarbetet för friluftorganisationer:

Steg 1: Starta upp arbetet

Att starta upp arbetet kan säkerligen upplevas som lite nervöst och ovisst eftersom den resa en har framför sig inte riktigt har en utstakad rutt, upplägg eller slutmål ännu. Och er resa är inte helt lik någon annans. Många faktorer är oklara och alla pusselbitar är inte på bordet ännu. Men det är inte ett skäl att skjuta upp eller prioritera ned arbetet. Steg 1 handlar därför om att skapa en gemensam grund, omvärldsspana och bestämma vad man vill åstadkomma.

För att orientera sig kring förutsättningarna och ambitionsnivån föreslås ett inledande möte i organisationen. Vilka som skall var med och starta upp arbetet kan variera beroende på storlek och typ av organisation, men det är viktigt att det är de som har beslutsmandat och de som kommer ha en central roll i arbetet framåt som medverkar. Det kan till exempel vara ledningsgruppen, kanske tillsammans med styrelsen och andra viktiga nyckelpersoner i det kommande arbetet.

En viktig del för att lyckas är att ha en gemensam bild av var ni är och vart ni vill. Ofta kan det vara så att några i organisationen har mer kunskap eller erfarenhet av att arbeta med hållbarhetsfrågor än andra, så det kan även vara värdefullt att lägga lite tid på att fylla på med kompetens i gruppen så att ni har en gemensam grund att stå på inför det fortsatta arbetet.

Det kan vara väl investerad tid att samlas en halvdag för att:

- Fylla på gruppens hållbarhetskompetens; vad innebär hållbarhet för er organisation.

- Diskutera förväntningar på ert hållbarhetsarbete (från styrelsen, er själva, medlemmar, partners och andra intressenter)
- Omvärldsspana: vilka trender ser ni som kan påverka er och hur har andra tagit sig an frågan. Finns det goda exempel från andra liknande organisationer, kanske ni kan intervjua dem innan mötet för att ta del av deras lärdomar
- Diskutera ambitionsnivå, vad är rimligt och i vilken takt
- Slutligen, diskutera vilka som skall vara drivande i arbetet, troligen kommer de flesta i er organisation vara med på ett eller annat sätt, men vilka/vem skall leda och samordna arbetet?

Steg 2: Ta fram en övergripande plan

Steg två handlar om att ta fram en övergripande plan för att komma fram till vilka hållbarhetsområden ni vill fokusera på framåt. Fokusområdena tas fram genom väsentlighetsanalysen (steg 3-5). När ni beslutat om era fokusområden kan ni sätta mål och identifiera förbättringsaktiviteter, men ta först lite tid att komma fram till var ni framförallt kan göra störst skillnad, men kanske även vilka "låg hängande frukter" som finns.

Den övergripande planen handlar både om vad ni skall göra och när, men även resurser, organisation och kommunikation. Till exempel:

- Ta fram en aktivitetsplan, hur skall ni genomföra väsentlighetsanalysen, vem/vilka skall göra det och när.
- Vilka är de viktigaste funktionerna som ska säkerställas i arbetet?

- c. Hur säkerställer ni att ni har rätt kompetens för arbetet?
- d. Hur skall ni följa upp?
- e. Hur skall ni kommunicera projektet? Såväl internt som externt. Förhoppningsvis är det många i organisationen och lokalsamhället som är intresserade av det ni vill åstadkomma och kanske även berörs på olika sätt.

Steg 3: Genomför en verksamhetsanalys

Steg 3-5 ingår i vad som brukar kallas en väsentlighetsanalys. En väsentlighetsanalys är en process som syftar till att identifiera organisationens viktigaste områden och verksamheter att förändra. Efter väsentlighetsanalysen har ni en bra grund för att sätta hållbarhetsmål och prioritera förbättringsaktiviteter. Första delen är att göra en verksamhetsanalys (steg 3) Det innebär att titta med hållbarhetsglas-

ögon på er verksamhet för att se vad ni är riktigt bra på och vill bibehålla/förstärka och var ni har störst utmaningar och negativ påverkan och vill förbättra.

Som hjälp kan ni använda er av de påverkansområden som Svenskt Friluftsliv har tagit fram. De beskriver typiska områden för friluftslivet. Bilderna visar dessa områden grafiskt. Det finns även ett auditverktyg publicerat i verktygslådan på webbsidan som ni kan använda er av när ni undersöker vilka påverkansområden som bör prioriteras.

Gör verksamhetsanalysen tillsammans i en tvärfunktionell grupp som kan de olika delarna av verksamheten för att få med så många perspektiv om möjligt. Det kan vara styrelsen eller ledningsgruppen eller liknande, ledare, anställda och lokalavdelningar eller liknande.

Figur 6. Påverkansområden inom miljö:

Figur 7. Påverkansområden inom social hållbarhet:

Figur 8. Påverkansområden inom ekonomisk hållbarhet och styrning:

Steg 4: Genomför en intressentdialog

En viktig del i väsentlighetsanalysen är att fånga in vad era intressenter har för förväntningar på er som organisation. Vad tycker de är viktigt att ni jobbar med? En intressent är någon som påverkar eller påverkas av er verksamhet, till exempel era medlemmar, er styrelse, deltagare på era aktiviteter, branschen, markägare eller andra. Dialogerna ger er viktig information till när ni skall prioritera vilka hållbarhetsområden ni vill fokusera på.

Tips för intressentdialogen:

- Välj den sort av dialog som passar organisationen och/eller intressentgruppen bäst – intervjuer, enkäter, möten eller workshopar?
- Ni kanske redan har information, till exempel från medarbetarenkäter, medlemsundersökningar eller liknande som går att använda. Vilka frågor, svar och åsikter återkommer?
- Diskutera gärna med era intressenter hur ni kan samarbeta kring olika frågor, hur kan ni dra nytta av varandras styrkor och olika kompetenser?
- Samverka och hjälp varandra! Dialogen går i båda riktningarna, eftersom er organisation kan vara en intressent för andra aktörer, personer och organisationer.
- Kan ni efter första gången bygga in hållbarhetsfrågorna i redan befintliga återkommande dialoger? Det kan till exempel handla om att uppdatera medlemsundersökningar eller medarbetarundersökningar med fler hållbarhetsfrågor.

Steg 5: Välj fokusområden

Steg 5 innebär att prioritera vad ni vill fokusera på framåt. Baserat på er omvärldsspaning, er verksamhetsanalys (det vill säga, var ni har er största påverkan och behov av förändring) och på svaren från era intressentdialoger, kan ni nu med fakta som grund välja ut de hållbarhetsområden som är allra viktigast för er att jobba med. Ni kan med fördel vara samma grupp som startade upp arbetet i steg 1. Väsentlighetsanalysen ska utmynna i ett val av prioriterade områden för det närmaste året eller åren. Längden kan variera för att

passa in i planering och genomförande av organisationens övergripande strategi eller verksamhetsplaner. De prioriterade områdena kan vara få, 1-2 stycken, eller något fler, kanske 3-5 stycken, men ska inte innebära en lång, lång lista med "allt mellan himmel och jord". En lång lista riskerar bara att stjäla organisationens hållbarhetsarbete eller göra det onödigt tungt.

Vanliga fokusområden för organisationer:

- Medlemmars och deltagares resor;
- Organisationens övriga transporter, till exempel leveranser;
- Cirkularitet och återbruk kopplat till utrustning eller material;
- Energieffektiva lokaler, maskiner och produkter;
- Möjliggöra för fler individer och grupper att vara med i verksamheten och på aktiviteter
- Att ta fram policyer och andra planer;
- Ekonomisk hållbarhet via styrning och rutiner
- Att stärka kapaciteten för framtida förändringsarbete.
- Åtgärder för att minska vattenförbrukningen i verksamheten;
- Källsortering och minska avfallsmängder;
- Att avstå från att använda engångsprodukter;
- Att använda förnybar el och energieffektiv belysning;
- Åtgärder för att minska matsvinn i organisationen;
- Årlig utbildning för personal och ledare i hållbarhetsfrågor;
- Att sätta hållbarhetsmål som följs upp årligen;
- Att främja normer som främjar hållbarhet och ett hållbart friluftsliv.

Steg 6: Ta fram en strategi och handlingsplan

En handlingsplan är en detaljerad plan eller strategi som styr ut vägen framåt, lämpligen för cirka två-fyra år framåt. Detta steg påbörjas när organisationen vet sitt nuläge, de mest väsentliga områdena att förändra, medlemmarnas och

lokalavdelningarnas önskemål och de yttre förutsättningarna. Delmål och mål med hållbarhetsarbetet bör också vara plats innan en handlingsplan tas fram. Målen talar om vad ska göras och uppnås. Huvudmål är generella påståenden om vad som ska förändras och vem som ska uppnå förändring genom insatserna. Delmål är mer specifika och presenterar vem som ska förändra, hur mycket som ska förändras, när förändring ska ske och vad som ska förändras.

Tänk på att bra mål och delmål ska vara specifika, mätbara, anpassningsbara, realistiska och ange när i tid de ska vara uppfyllda, det vill säga, målen ska vara SMARTA.

Exempel på vad handlingsplanen kan omfatta:

- Syftet: Beskriv det ni vill uppnå: Vad är problemet eller problemen för organisationen? Vilka möjliga lösningar på problem och utmaningar kan ni se?
- Sätt mål och delmål: Tydliggör vad som ska ske, vem/vilka som behöver förändra, var och hur ofta. Ska organisationen, lokalavdelningarna eller medlemmarna öka kunskap, insikt och medvetenhet, ändra beteende?
- Vad behöver organisationen för att genomföra målbe- teendet? Vilka upplevda och faktiska hinder finns längs vägen för individer, organisationen och "systemet"?
- Implementeringsstrategier? Vilka insatser har organisationen för att kunna sätta i gång arbetet samt att vidmakthålla förändring över tid?
- Följa upp: Hur planerar organisationen att följa upp att beslutade mål och insatser genomförs som planerat?

Steg 7: Mobilisera förändringsförmåga

Att mobilisera förändringsförmågan i organisationen och hos ledare och medlemmar handlar om att stärka motivationen, det vill säga, de motiv en har till att arbeta med hållbarhet och förändring, att främja nödvändiga kunskaper och kompetenser till förändringsarbete, men också att förbättra de yttre omständigheterna och möjligheterna till förändring.

Det räcker sällan med starkt engagemang och viljestyrka för att genomföra förändringar, en måste även utveckla kompetenser, kunskap och förmågor. Kunskap handlar om att organisationen behöver stärka kunskapen om vad hållbarhetsarbetet innebär och vilka delar som är effektiva, men också att stärka kunskapen hos medlemmar och andra involverade. Tänk på att dessa pusselbitar är situationspecifika och varierar beroende på insats, område och dimension av hållbarhet. Bara för att organisationen och medlemmar har stark motivation till förändring inom ett visst område, betyder inte att motivationen är lika stark på andra områden. Vissa förändringsinsatser kanske också innebär att vissa traditioner och uppskattade verksamheter behöver förändras? Motivation kan också förändras över tid.

En tredje aspekt av att mobilisera förändringsförmåga är att främja de yttre omständigheterna och förutsättningarna till förändring. Devisen "det ska vara lätt att göra rätt" handlar ofta om att just skapa bra klimat och rätt förutsättningar för förändringsarbetet i organisationen. Modellen uppe till höger kan vara till hjälp när ni arbetar med att stärka förändringsförmågan i organisationen.

Steg 8: Implementera och genomför insatser

Att implementera innebär att sätta i gång insatserna och sätta den plan som organisationen utarbetat. Implementering är nästan alltid en process som tar lång tid och

Figur 9. Organisatorisk modell för att stärka förändringsförmågan:

innebär många handlingar: sprida information, utbilda, föra dialog, förankring, vidmakthålla, lösa problem, och så vidare. Många vittnar om att implementeringsfasen ofta är den svåraste fasen av dem alla i förändringsarbetet. Det är viktigt att mycket av krutet läggs på att vidmakthålla förändring - ett vanligt misstag är att fokusera enbart på att starta upp förändring. 20-80 används ofta som tumregel för att visa på behovet av att vidmakthålla.

Ofta kan det vara lyckosamt att kombinera stora, komplicerade och resurskrävande insatser som tar längre tid, med enklare insatser och förbättringar som ger snabba resultat - de lågt hängande frukterna. Detta för att visa alla inblandade att det händer saker och att organisationen gör framsteg, vilket skapar motivation. I många organisationer är det stora hindret resurser i form av brist på tid, pengar och kompetens. Var lagom ambitiösa, det är lätt att bli ivrig och vilja göra för mycket på en gång, men då är det stor risk att man inte mår eller hinner med allt i längden.

Ett annat tips är att utforska hur andra har löst liknande problem. Det finns sannolikt andra som har bra idéer eller lösningar som ni kan ta inspiration av. Insatser inom hållbarhet drivs ofta som projekt, tänk redan från start på hur det skall leva vidare efter projektets slut, när det ska bli en del av den löpande verksamheten. Implementering består dels av att välja lämpliga implementeringsstrategier, dels att pröva dessa i skarpt läge. Att pröva strategierna kan handla om att prova i liten skala i en mindre grupp eller lokalavdelning för att sedan utöka insatserna till hela verksamheten. Förändring underlättas om medlemmar och lokalavdelningar får möjlighet att öva på förändring innan.

Steg 9: Utvärdera och följa upp

Utvärdering innebär att ta reda på vilket värde en eller flera insatser har haft och vad som har uppnåtts eller inte. Det är en kritisk granskning av insatserna, vad som fungerade och inte fungerade i implementeringsfasen, samt hur insatser och implementeringen kan förbättras i framtiden. Det finns många olika typer av utvärdering. I detta sammanhang är vanligast att dels genomföra processutvärderingar för att öka kunskapen om vad som fungerat och inte samt undersöka hur förändringsarbetet gått under tiden, dels effektutvärderingar som i ett senare skede ska svara på om insatserna och åtgärderna har haft effekt och vad arbetet åstadkommit.

Utvärdering kan ske på många olika sätt, till exempel genom formella intervjuer, enkäter eller frågeformulär, workshops,

Figur 10. Visar hur de olika stegen 1-7 leder fram till strategin med styrning och fokusering på implementering och genomförande:

Lärdom från Friluftsrådets arbete med att implementera säkerhetsrutiner:

För drygt tio år sedan påbörjade Friluftsrådet ett arbete med att implementera nya säkerhetsrutiner i verksamheten. Lärdomen från projektet är att implementeringen av de nya rutinerna tog 7-8 år och med stor variation mellan lokalavdelningarna.

men även mer informella samtal och diskussioner kan bidra till att följa upp hur arbetet går. Det är viktigt att en representativ massa av organisationen, avdelningar och medlemmar får chansen att bidra till utvärderingen.

Frågor under steg 9:

- Vem eller vilka följer upp hållbarhetsarbetet och graden av måluppfyllelse? Uppföljning är mest effektivt om någon högre upp i organisationen ansvarar för uppföljningen;
- Hur följs det upp? Både skriftligt och muntligt?
- När följs arbetet och insatserna upp?
- När ska utvärderingen presenteras, till exempel på årsmötet, i årsrapporten, och så vidare?

Steg 10: Fira!

Steg tio handlar om att fira och belöna sig vid framgång, framsteg och måluppfyllelse. Belöningar är en ofta bortglömd eller underskattad strategi för att upprätthålla motivation till förändringsarbete såväl bland individer som inom en organisation! Eftersom hållbarhet är ett ständigt pågående arbete behöver organisationer planera för hur en ska vidmakthålla arbetet över tid. Belöningar och andra sätt att klappa sig själv på axeln för ett väl genomfört arbete är viktigt för att organisationen och medlemmar ska orka fortsätta framåt med hållbarhetsarbetet, och dessa strategier behöver planeras i förväg. Belöningar behöver inte handla om att ge bort presenter till folk, utan minst lika viktigt är bekräftelser, uppskattning och verbalt beröm – en klapp på axeln.

- Hur planerar organisationen att fira viktiga milstolpar i hållbarhetsarbetet?
- Hur ska milstolparna kommuniceras?
- Hur ska nyckelpersoner och grupper uppmärksammas och belönas?

Kapitel 4 – Exempel och tips på insatser

Inledning

Det som i slutändan får förändring att ske är de insatser och åtgärder organisationen genomför. Nedanstående rekommendationer och tips på insatser syftar till att ge exempel och vägledning till olika möjliga insatser för att främja en hållbar utveckling i friluftorganisationer, hos medlemmarna och bidra till förändring i positiv riktning hos andra aktörer i samhället. Det är inte en heltäckande lista eller presentation av olika möjliga insatser och åtgärder – inte heller innebär rekommendationerna några krav för friluftorganisationer eller att insatserna är lämpliga och relevanta utifrån var en befinner sig i arbetet och organisationens förutsättningar. Många aktörer har publicerat insatser för att minska klimatavtryck och som vänder sig till privatpersoner, till exempel Världsnaturfonden (2024), se referenslistan. Dessa tas inte upp vidare här, men det är ändå viktigt att organisationer

diskuterar hur en kan påverka sina medlemmars och deltagares miljö- och klimatrelaterade levnadsvanor. Detta är en svår balansgång för organisationer eftersom levnadsvanor är och med rätta upplevs som privata angelägenheter.

Exemplen nedan presenteras utifrån de tre övergripande dimensionerna av hållbarhet: miljömässig, ekonomisk och social. Det är inte vattentäta skott mellan dem, det vill säga, en insats inom miljömässig hållbarhet kan även ha bäring på ekonomisk eller social hållbarhet, eller både och.

Miljömässig hållbarhet

Att främja ekologisk/miljömässig hållbarhet kan ske såväl inåt organisationen gentemot medlemmar, lokalavdelningar och ledare, som utåt mot beslutsfattare, journalister, skolor eller andra. Se även figur 1 i kapitel 1.

Tabell 2. Exempel på insatser för miljömässig hållbarhet:

Informationsbaserade insatser

- Friluftorganisationer kan bidra till att öka kunskapen om friluftslivets och naturens betydelse för miljömässig hållbarhet i samhället genom att sprida information och bedriva påverkan;
- Sprida information och utbildna medlemmar om vikten av miljömässig hållbarhet i verksamheten;
- Tydligt kommunicera vikten av hållbara rese- och transportsätt i organisationen;
- Ta fram en kommunikationsplan för hållbarhet och kommunicera hållbarhet till såväl medlemmar som andra deltagare.

Transporter

- Ta fram en rese- och transportpolicy som behandlar miljömässig och social hållbarhet och med strategier för att minska transporters och medlemmars miljöpåverkan;
- Vid körning med privatbil gäller normal ersättning enligt Skatteverket. Ersättning bör inte betalas ut om det på sträckan finns ett likvärdigt tågalternativ beroende på tidsåtgång, pris, förutsättningar att frakta material;
- Billigast möjliga transportsätt

Styrande insatser

- Styra anslag och resurser till verksamhet och projekt som gynnar miljömässig hållbarhet;
- prioritera och inkludera hållbarhet i befintliga policy- och strategidokument;
- ta fram nya policy- och strategidokument på områden som saknas;
- All upphandling av tjänster och produkter i verksamheten ska ske enligt gällande lagar och bestämmelser i Sverige och ha tydliga krav rörande hållbar utveckling i linje med Parisavtalets ramar.
- Varje år ta fram en hållbarhetsrapport med utvärdering av mål och delmål.

Transporter

- Uppmuntra samåkning till arrangemang, aktiviteter och annan verksamhet (1)
- Ta hänsyn till miljö- och klimatspekter vid olika typer av resor. Ett så miljövänligt resande som möjligt ska alltid eftersträvas. Tåg-resor ska alltid prioriteras framför andra reseformer vid längre resor. Undantag ska endast göras om andra alternativ innebär avsevärd tidsvinst eller vid omfattande materialtransporter;
- Transporter till och från stationer och flygplatser bör i första hand

Samverkan

- Ställa krav på samverkansaktörer till organisationen att tydligt ta hänsyn till miljö-, natur- och kulturvärden.
- Ställa krav på att samverkande aktörer bör ha policy om hållbara resor och transporter.
- Sök samverkan med organisationer och aktörer som har liknande mål, förutsättningar och utmaningar kring hållbarhet som ni;

Mat

- Ta fram en plan för hur matsvinn i verksamheten kan kartläggas för att sedan elimineras, minimeras eller minskas; (5)
- Ta fram en plan för hur en kan öka andelen vegetabilisk kost och minska mängden animalisk kost i verksamheten;
- Vid användande av animaliska köttprodukter bör lokalproducerade produkter prioriteras framför "långväga";
- Köp i möjligaste mån ekologisk hårdost. Vid inköp av hårdost bör återvinningsbara förpack-

ska väljas, utifrån de givna försättningsarna för resan. Sträva efter att boka biljetter i god tid för att nyttja de rabattmöjligheter som då ofta ges;

- Uppmuntra medlemmar och deltagare att undersöka och minska sina klimatavtryck på semestern – alltså även utanför den befintliga verksamheten. www.klimatsmartsemester.se är ett enkelt verktyg för att undersöka hur semestervanor och resor inverkar på klimatutsläppen.

Produkter och material

- Vid inköp av varor och tjänster bör organisationer verka för att ställa tydliga krav på miljö, hälsa, etik och på andra sociala värden;
- Ställ krav på att företag redovisar produkters påverkan i en LCA;
- Öka andelen återbrukade produkter och kläder i verksamheten, förläng livslängden på produkter och använd miljövänliga och klimatsmarta produkter vid nyinköp;
- Främja en norm hos medlemmarna och i organisationen att det är OK att återanvända produkter, använda second-hand, reparera trasiga produkter och att det oftast går lika bra att använda äldre produkter och material som nya;
- Utveckla rutiner för att minska miljöpåverkan från inköp av dryckesförpackningar. Välj returglas, aluminiumburk eller förespråka användandet av egen flaska av stål eller aluminium med lång livslängd;
- Tipsa medlemmar och deltagare om att det ofta går att låna utrustning från Fritidsbanken (7) i stället för att köpa nytt;
- Välj helst produkter producerade i Europa eller där en stor andel av materialen kommer från Europa, för att minska långväga transporter.

ske med kollektiva transportmedel eller cykel, i andra hand med elbil eller andra eldrivna motorfordon, i tredje hand genom samåkning med fossildriven bil och i sista hand genom egen resa med fossildriven bil. För resa med egen bil bör särskilda skäl föreligga, detta av både miljö- och säkerhetsskäl. Om egen bil används bör samåkning alltid eftersträvas;

- Vid hyra av bil bör organisationer välja mindre bilar, hybridmodeller och välja bort stora bilar, stadsjeepar och SUV:ar om möjligt.

Produkter och material

- Ta fram en plan för hur organisationen kan minska på mängden förpackningar i verksamheten och uppmuntra medlemmar och andra att minska sitt förpackningsavfall;
- Ta fram en plan för att minska klimatpåverkan vid inköp och val av produkter via e-handel;
- Ta fram en strategi för att öka medvetenhet och kunskap hos medlemmar om betydelsen av återvinning av produkter och material och att inte skräpa ned i naturen;
- Ta fram en strategi för att minska behovet av nyproducerade produkter, t ex textilier, i verksamheten;
- Utveckla rutiner som förlänger livslängden på elektroniska produkter genom att använda dem längre eller att de blir en del av en cirkulär process;
- Använd FTI:s sorteringsguide för att underlätta sortering av förpackningar, material och produkter i verksamheten (3).
- Ställa krav på att företag är transparenta med information om involverade leverantörer, tillverkare av material och transportörer av produkter.

ningar prioriteras;

- Undvik i möjligaste mån att köpa produkter som innehåller palmolja eftersom oljeproduktionen och hanteringen orsakar skövling av regnskog, att jordbruksmark försvinner, att djur och lokalbefolkning fördrivs, den biologiska mångfalden utarmas och ökar koldioxidutsläppen (2);

Lokaler

- Tilläggsisolera, byt till förnybar el och värme, byt till LED-belysning, installera snålspolande kranar och duschar, installera luftvärmepump, sänk värmen med 1 grad, installera diskmaskin, i lokaler.

Produkter och material

- Organisationer bör ha en plan för att eliminera, minska eller minimera användandet av plast i verksamheten och vid arrangemang och aktiviteter (6);
- Ta fram en rutin för att undvika användandet av engångsförpackningar (plast eller andra miljöskadliga produkter) och panta/återbruka produkter som går att återbruka;
- Använd och prioritera produkter med så lite emballage och så få lager av förpackningsmaterial som möjligt, om möjligt;
- Undvik material och produkter av mikroplast, eller som riskerar att sprida mikroplast, då de orsakar betydande nedskräpning av haven och sjöar;
- Alla vinner när vi återvinner! Uppmuntra till återvinning, pantning av burkar och flaskor och att om möjligt avstå från att köpa dylika produkter överhuvudtaget;
- Använd återbrukade möbler och inredningsprodukter i verksamheten (4);
- Ställa krav på att produkter från början har designats utifrån viktiga aspekter av cirkularitet: reparation, återanvändning och återvinning.

Arrangemang

- Erbjud deltagare på arrangemang möjligheten till påfyllning av egen vattenflaska. Använd gärna vattenflaska av stål eller aluminium som har betydligt längre livslängd än plastflaskor eller engångsmuggar;
- Välj arrangemangsplatser och områden som är möjliga att nå via buss och tåg för deltagare. Främja samåkning i de fall bil är enda realistiska alternativet.

Arrangemang

- Mobila återvinningslösningar är på gång inom SRV inom vissa delar av landet! Undersök om SRV har möjlighet att komma till just ert arrangemang. www.srvaterving.se;
- Förse alla deltagare med information om, och verktyg som visar, deras klimatavtryck för resor till och deltagande på arrangemanget.

Övrigt

- Främja hållbara och trygga förutsättningar att gå och cykla i lokalsamhället, till exempel genom att påverka kommunen att införa hastighetsdämpande åtgärder för motorfordon och anlägga säkra och trygga gång- och cykelbanor.
- Välj att lägga träningsläger i Sverige eller inom regionen framför läger utomlands för att minska på flygresandet i verksamheten.
- Äger organisationen skog? Se till att skogen blir FSC-certifierad.

Fotnötter

(1). Ett exempel på modell för samåkning finns genom konceptet skjutsgruppen. Skjutsgruppens forum - Demokratisera mobilitet

(2). Att helt undvika produkter med palmolja är i princip omöjligt idag - 60 procent av oljan som används i matprodukter kommer från palmen. Produkter som ofta har palmolja i sig är snacks, halvfabrikat, kosmetika, biobränslen, stearinljus med mera. Organisationer kan använda RSPO-certifierade produkter - ett system uppbyggt via Världsnaturfonden WWF, eller genom att använda Bra miljöval eller Svanen-märkning.

(3). Mer information finns på www.fti.se

(4). Visste du att du kan köpa 24 begagnade fåtöljer innan de påverkar miljön lika mycket som att köpa en ny? Fri-luftsorganisationer rekommenderas att i första hand välja återbrukade möbler och inredningsprodukter framför nya produkter. Dessa är dessutom ofta väldigt billiga att köpa in jämfört med nya möbler eftersom andrahandsvärdet är lågt.

För information om olika produkters miljöpåverkan rekommenderas rapporterna:

- Andra hand i första hand (Naturskyddsföreningen): <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/rapport-andra-hand-i-forsta-hand/>
- Bästa bohaget (Naturskyddsföreningen): <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/basta-bohaget/>

(5). På Livsmedelsverkets websida finns många tips om hur organisationer och privatpersoner kan minska matsvinn, utveckla hållbara matvanor och verksamheter.

- Matsvinn (livsmedelsverket.se): <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/matsvinn>
- Miljösmarta matval (livsmedelsverket.se): <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/miljo/miljos-marta-matval2>

(6). Att öka återvinningen av plastförpackningar, samt att fasa ut plast och välja bort plastprodukter är en viktig åtgärd för att minska växthusgasutsläppen och nedskräpningen i Sverige och världen. Svenska kartläggningar visar att 90 procent av allt skräp på offentliga platser är engångsartiklar - mycket fimpar - och 66 procent är plastartiklar. Nästan inga urbana ytor är helt skräpfria i Sverige - endast 1,8 procent av de kartlagda ytorna var skräpfria (Håll Sverige Rent, 2023).

En pappersmugg, såsom de förpackningar som används när du köper kaffe ute/take-away, kan göra lika mycket skada i naturen som en traditionell plastmugg. Dessa pappersmuggar är behandlade med en speciell plast som inte är bra för varken miljö, natur eller djur. Betydligt bättre är att ta med en egen mugg, dricka från porslinsmugg eller använda en mugg i återanvändbart material. På senare år har det dykt upp kaffe- och temuggar utan plast och som är fossilfria (bild Johan Faskunger; inte jättebra kvalitet, skrota enligt eget huvud eller använd annan bild). Det är bra att ställa krav på butiker och caféer att välja plastfria muggar och gå ifrån systemet med engångsprodukter. Sedan 1 januari 2024 är det krav på verksamheter som säljer snabbmat och dryck i engångsförpackningar att erbjuda kunder återanvändbara muggar och matlådor. Sedan år 2022 är det förbjudet med engångsartiklar i dylika verksamheter.

(7). Fritidsbanken finns på över 130 platser i hela landet. Utlåningen av fritidsutrustning från Fritidsbanken ökar mycket snabbt. En kan låna utrustning gratis i två veckor. Fritidsbanken - Alla får låna! Allt är gratis!

Hållbara arrangemang

Arrangemang kan påverka miljön och utsläppen negativt på många olika sätt, samtidigt som de bidrar till samhällsnytta och social och ekonomisk utveckling (Svenskt Friluftsliv, 2023; Carbonwise Jukola project, 2023). Det finns sex övergripande kategorier av utsläppskällor vid arrangemang:

- Transporter och logistik;
- Energi- och vattenåtgång;
- Skräp och material;
- Mat och dryck;
- Produkter och varor;
- Boende.

Transporter och resor står vanligen för en majoritet av utsläppen i samband med arrangemang – ofta 60–85 procent (Carbonwise Jukola project, 2023; Lanzendorf med kollegor, 2023). Utöver dessa kan naturen, djuren, andra människor och marken påverkas av valet av arrangemangsplats och typen av arrangemang. Orienteringsförbundet i Sverige är en organisation med stor erfarenhet och kunskap om hur en arrangerar naturbaserade och hållbara tävlingar där störningar på mark, djur och människor minimeras. Det finns även en relevant skrift publicerad av Naturvårdsverket (2022) på ämnet (se referenslistan)

Övriga insatser för miljömässig hållbarhet

Som tidigare nämnts har organisationer stor potential att påverka lokalsamhället i en mer hållbar riktning. Kommuner eller länen är ofta ansvariga för att bevara och utveckla natur- och friluftsområden och främja närhet, tillgänglighet och användbarhet till dem. Friluftorganisationer har möjligheter att påverka detta arbete i positiv riktning genom dialog, samverkan och insatser för att uppmärksamma kommunen och andra aktörer av betydelsen av friluftsområden och hållbara platser för friluftsliv och naturturism. Exempel på viktiga åtgärder är att:

- Förnya befintliga och skapa nya hållbara vandrings- och cykelleder som minimerar slitage och skador på naturen;
- Använda naturmaterial vid entréer till friluftsområden, naturreservat och nationalparker, exempelvis att använda naturträ i stället för impregnerat trä;
- Förbättra tillgängligheten till friluftsområden och genomföra anpassningar för att tillgängliggöra områdena för sårbara grupper som äldre och personer med funktionsvariationer;
- Främja och uppmärksamma kommunen och andra aktörer på betydelsen av allemansrätten för ett hållbart friluftsliv;
- Höja kommunens och andra aktörers förståelse för att det organiserade friluftslivet kan bidra till ett hållbarare friluftsliv på allemansrättslig grund, minskat slitage, mindre trängsel, och så vidare;
- Uppmuntra kommunerna att stötta det lokala civilsamhället att genomföra klimatomställningar, exempelvis vad gäller satsningar för energieffektivisering av uppvärmning och elförbrukning i föreningslokaler och modernisering av utrustning;
- Påverka beslutsfattare i länet eller regionen att skapa bättre villkor till friluftsliv och främja tillgång till friluftsområden genom "grön" planering, ökade resurser och utökad dialog och samverkan med det organiserade friluftslivet;
- Påverka beslutsfattare och politiker att värna och främja friluftsliv och allemansrätten genom dialog, informationsinsatser och andra åtgärder.

Ekonomisk hållbarhet

Friluftsliv och friluftslivet kan bidra till ekonomisk hållbarhet på många olika sätt, alltifrån att organisationen har eller återinför låga eller lägre medlemsavgifter för medlemmar, via att främja bostadsnära aktiviteter som inte kräver dyr utrustning eller långa (motorburna) och kostnadskrävande transporter för medlemmar och övriga deltagare att medverka, till att ta fram rutiner och styrning för organisationens kapitalplaceringar. Friluftslivet och det organiserade friluftslivet har en viktig utmaning i att öka sin ekonomiska hållbarhet genom bland annat spridning av information, styrning och att utveckla rutiner.

Nedan följer några rekommendationer och förslag på åtgärder:

- Friluftorganisationer kan bidra till ekonomisk hållbarhet genom att sprida information och kunskap till lokalsamhället och beslutsfattare om friluftslivets och friluftsområdets betydelse för lokal och regional utveckling och ekonomisk hållbarhet, till exempel rapporten Friluftslivets ekonomiska värde (Svenskt Friluftsliv & Mittuniversitetet, 2023);
- Organisationer kan styra hanteringen av ekonomin så att verksamheten bedrivs på ett ekonomiskt ansvarsfullt sätt och som tillvaratar medlemmarnas intressen och behov;
- Följa gällande redovisningsprinciper, visa god affäretik och använda ett transparent arbetssätt;
- Organisationer kan införa rutiner för att motverka olika former av korruption;
- Införa rutiner eller andra policyer så att kapitalplaceringar sker i linje med en hållbar utveckling. Inga kapitalplaceringar ska motverka en hållbar utveckling socialt, ekonomiskt eller miljömässigt.
- Friluftorganisationer kan ställa krav på sina banker att införa tydliga rutiner för hur de ska hantera klimatrisker och hantera brister i klimatrisker. Inom kort kommer EBA, det vill säga EU:s centrala bankmyndighet, att lansera en uppdatering av reglerna kring bankernas kapitalkrav för att de bättre ska hantera risker vad gäller miljö, socialt ansvar och bolagsstyrning. Organisationer kan ställa krav på att deras banker förhåller sig till de nya reglerna.

Friluftslivet och det organiserade friluftslivet har en viktig utmaning i att öka sin ekonomiska hållbarhet genom bland annat spridning av information, styrning och att utveckla rutiner.

Foto: Friluftsförbundet, Niclas Vestefjell

- Använd verktyget på fairfinanceguide.se för att ta fram just din banks klimatavtryck, mejla banken för att påverka.
- Använd verktyget Upphandlingspanelen hos IVL Svenska Miljöinstitutet för att få vägledning inom fossilfri och cirkulär upphandling (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2024).

Friluftsförbundet bör bedöma kapitalplaceringar utifrån både etiska och finansiella aspekter, det vill säga, att inte finansiella aspekter ska gå ut över etiska och hållbarhetsaspekter. Grunden i kapitalförvaltningen är att den ska vara långsiktig, med betryggande säkerhet och ske på ett etiskt försvarbart sätt för en god föreningsekonomi. Kapitalförvaltningen bör gynna en hållbar utveckling vilket innebär att företagen ska bidra till samhällets utveckling och arbeta målmedvetet med frågor som rör miljö, rättvisa och mänskliga rättigheter. Företagen, genom sina placeringar, bör även främja en positiv bolagsstyrning som hanterar exempelvis korruption, ersättningssystem, transparens och öppenhet. Transparens är extra viktigt i branscher där det är svårt för privatpersoner och friluftsförbundet att på egen hand granska verksamhetens klimatavtryck och miljöpåverkan dels på grund av att påverkan är indirekt, dels eftersom det ofta rör sig om verksamheter utomlands.

Svenska banker har exempelvis en väldigt stor negativ indirekt påverkan på växthusgasutsläpp på grund av deras kapitalplaceringar i bolag och branscher som investerar i fossila bränslen – det rör sig om 100 miljoner ton utsläpp av koldioxid per år (fairfinanceguide.se). Det är samtidigt en stor skillnad mellan våra fyra största banker – Handelsbankens placeringar och utlåning av pengar orsakar i skrivande stund utsläpp på 8 miljoner ton koldioxid per år, medan SEB hamnar i topp med hela 34 miljoner ton utsläpp. En granskning

av bankernas planer och åtgärder för att minska utsläppen visar att de har stora brister och inte styr tillräckligt mot målen (Naturskyddsföreningen, 2024). Skillnaderna mellan bankerna är ett bevis för att höga utsläpp inte är skrivet i sten. Friluftsförbundet och andra kan således påverka sina respektive banker att ställa om och prioritera om sin verksamhet till gagn för miljön och minskade utsläpp av CO₂.

Svenskt Friluftsliv förespråkar att friluftsförbundet genomför placeringar som är i linje med inhemska och internationella regelverk som syftar till att skydda människor, folkhälsa och miljö. Till exempel:

- FN:s konvention om mänskliga rättigheter,
- FN:s barnkonvention,
- ILO:s kärnkonventioner,
- FN Global Compact,
- OECD:s riktlinjer för multinationella företag,
- FN:s ramverk för företag och mänskliga rättigheter
- Internationella miljökonventioner
- Children's rights and business principles

På så sätt är ekonomisk styrning i en verksamhet även tydligt kopplad till både miljömässig och social hållbarhet. Klimatförändringarna orsakade av förbränning av fossila energikällor är, som tidigare nämnts, ett allvarligt hot mot naturen, folkhälsans utveckling och förutsättningarna till friluftsliv i Sverige och världen. Svenskt Friluftsliv har därför en restriktiv syn på kapitalplaceringar i företag och verksamheter som ägnar sig åt utvinning av fossila energikällor såsom olja, gas och kol. Medlemsorganisationer hos Svenskt Friluftsliv förväntas i sina kapitalplaceringar välja bolag som

på ett konstruktivt sätt bidrar till att lösa klimatfrågan och undviker fossila energikällor. Svenskt Friluftsliv ser positivt på bolag och aktörer som erbjuder hållbara eller klimatsmarta varor och tjänster, hållbara energikällor eller har energieffektiva processer. Svenskt Friluftsliv har en restriktiv inställning till att investera i företag som utvinner eller profiterar på fossil energi.

Kapitalplaceringar kan även indirekt bidra till negativa socioekonomiska effekter i samhället och motverka social hållbarhet om placeringar görs inom vissa utpekade områden. Medlemsorganisationer hos Svenskt Friluftsliv förväntas avstå från kapitalplaceringar eller ha samarbeten med företag vars verksamhet bygger på något av följande områden:

- Alkohol
- Narkotika
- Tobak
- Spel
- Vapen
- Pornografi

Medlemsorganisationer hos Svenskt Friluftsliv bör regelbundet genomföra utvärderingar för att säkerställa att ovanstående principer och inställningar efterlevs i avtal, kapitalplaceringar och andra typer av samarbeten.

Social hållbarhet

I stort sett all verksamhet som friluftsgesamheter bedriver innebär i praktiken främjande av social hållbarhet, utveckling och hälsa genom att bidra till meningsfull fritid, minska isolering, öka fysisk aktivitet, främja personlig, lokal, och regional social utveckling, främja miljömedvetenhet, med mera, hos medlemmar (Svenskt Friluftsliv, 2023). Men friluftsgesamheter har möjlighet att ytterligare bidra till ökad social hållbarhet i samhället. Sådana insatser kan handla om att inkludera och locka fler grupper till det organiserade friluftsliv och föreningslivet, samverka med andra aktörer såsom förskola/skola och hälso- och sjukvården, hålla nere kostnaderna för deltagandet och att införa rutiner för hur en ska hantera fall där barn och andra medlemmar far illa. Genom sin stora trovärdighet har friluftsrörelsen också möjligheter att påverka andra aktörer, organisationer och allmänheten i en mer hållbar riktning socialt.

Att sträva efter att vara en attraktiv arbetsgivare är exempel på hur friluftsgesamheter kan bidra till ökad social hållbarhet och att anställda trivs, mår bra och stannar i verksamheten.

Att sträva efter att vara en attraktiv arbetsgivare är exempel på hur friluftsgesamheter kan bidra till ökad social hållbarhet och att anställda trivs, mår bra och stannar i verksamheten. Detta innebär naturligtvis hanteringen av, och förutsättningarna för, ideella ledare, tränare och medlemmar att verka i organisationen. Den viktigaste faktorn för att främja social hållbarhet är helt enkelt att ha och bedriva en bra verksamhet, och det är det väldigt många friluftsgesamheter som har.

Friluftsgesamheter kan bidra till en hållbar utveckling på det sociala planet genom att exempelvis;

- Värna, vårda och sprida information och kunskap om allemansrätten;
- Påverka beslutsfattare, huvudmän och förskolor/skolor att införa mer uteundervisning, främja fysisk aktivitet och stärka eller återinföra friluftsliv och allemansrätten i undervisningen;
- Sammanställa och sprida information och kunskap om friluftslivets och friluftsområdets betydelser för social hållbarhet i samhället;
- Prioritera verksamhet som gynnar social hållbarhet, till exempel jämlika, jämställda, trygga och säkra förutsättningar för alla grupper att delta i organiserat friluftsliv, det vill säga, sänka trösklarna;
- Endast samarbeta med organisationer och aktörer som bidrar till social hållbarhet;
- Främja mångfald, rättvisa, jämlikhet, jämställdhet, inkludering, trygghet, hälsa, välbefinnande och demokrati, samt motverka diskriminering inte bara inom medlemsorganisationerna utan även inom friluftslivet i allmänhet.
- Påverka kommunerna att skapa bättre villkor till friluftsliv och främja tillgång och tillgänglighet till friluftsområden genom "grön" planering, ökade resurser och utökad samverkan och dialog med det organiserade friluftslivet;
- Införa strategier och planer för att verksamheten ska nå alla åldersgrupper i samhället, nå ovana grupper, nå fler deltagare med annan etnisk bakgrund än svensk;
- Värna de som far illa: 1 av 5 barn i Sverige växer upp i familjer där det förekommer olika typer av missbruk. Detta betyder att även friluftsgesamheter sannolikt har medlemmar i behov av stöd och hjälp. Organisationer kan utbilda och sprida information till medlemmar, personal och ledare i hur en upptäcker och behandlar fall där exempelvis barn far illa. Rädda Barnen, Trygga Barnen och Nationellt kunskapscentrum är exempel på aktörer med relevanta material i frågan, och det finns ofta gratis föreläsningar och presentationer att tillgå (se referenslistan).

Insatser för att främja social hållbarhet på anläggningar och i lokaler:

Även anläggningar, lokaler och utomhusmiljöer är relevanta ur ett socialt hållbarhetsperspektiv, till exempel för att främja tillgänglighet, inkludering, trygghet och säkerhet vilket kan locka fler medlemmar.

Friluftsgesamheter har inte bara en uppgift att se över sina verksamheter och lokaler ur ett fysiskt tillgänglighetsperspektiv, utan även ur ett socialt hållbarhetsperspektiv. Det kan enligt en rapport från Arena Vattnet (2023) handla om:

- Att göra verksamhetsmiljöerna tryggare och mer välkomnande, exempelvis för kvinnor och personer med olika typer av funktionsvariationer. Det kan handla om att rusta upp toaletter och omklädningsrum, designa för fysisk tillgänglighet;

- Att informera om anläggningars verksamhet och aktiviteter på hemsida, på turism-sidor, på skyltar och via tryckt material. Informera gärna även på engelska;
- Satsa på att skapa välkomnande och tillgängliga entréer in på området och till byggnader;
- Bygg ett extra omklädningsrum som varken är herr eller dam för de som inte känner sig bekväma i de traditionella rummen. Ett alternativ är att ha större toaletttrum med duschmöjligheter eller låsbara omklädningsbås.

Ett annat exempel på "anläggning" är vandringsleder och andra typer av infrastruktur för vandring. Vandringens led är kanske friluftslivets viktigaste anläggning, åtminstone den mest symboltyngda, men vandringsleder i Sverige är inte alltid välskötta. Friluftorganisationer:

- kan bidra till att främja etableringen av nya, och att upprätthålla standarden och tillgången till befintliga, vandringsleder. Detta kan ske indirekt genom att påverka kommuner, länsstyrelser, markägare med mera genom att betona vikten av tillgängliga leder av bra standard, men kan också ske direkt genom att organisationen engagerar sig i arbetet.
- och dess medlemmar kan exempelvis stötta Kungleden. För en liten peng (25 kr i skrivande stund) per meter kan en bli fadder och hjälpa Svenska Turistföreningen att förbättra tillgängligheten till fjällvärlden och underhålla en av Sveriges mest stolta och viktiga vandringsleder. Stötta Kungleden - Svenska Turistföreningen (svenskturistforeningen.se)

Kampanjer och events för att bedriva opinion och påverka inom social hållbarhet:

Ett sätt att påverka hållbarheten i samhället och främja den sociala hållbarheten är att uppmärksamma och kommunicera olika typer av temadagar och viktiga händelser till externa aktörer och till allmänheten:

Svenskt Friluftsliv uppmuntrar friluftorganisationerna att på olika sätt uppmärksamma viktiga temadagar som rör hållbarhet under året, till exempel genom inlägg på sociala medier, debattartiklar, information till medlemmar, och så vidare.

Exempel på temadagar:

- World Snow Day, januari 2024
- Skogens dag, 8 februari 2024
- Earth Hour, 23 mars kl 20:30
- Friluftslivets dag, 29 april
- Cyklingens dag, 3 juni
- Mördarsnigelns otursdag, andra lördagen i juni
- Vandringens dag, andra lördagen i september
- Allemansrättens dag, 20 september
- Be (physically) Active Day, 23 september
- Matsvinnsdagen, 29 september
- Skräpplockardagarna, Håll Sverige Rent

Friluftorganisationer kan också påverka villkoren till ett hållbart friluftsliv genom att försöka förbättra de fysiska förutsättningarna i samhället. Turtätheten i kollektivtrafiken, tillgången till gång och cykelbanor, sopsaltning av gång- och cykelbanor vintertid, tågförbindelserna till fjällen och attraktiva områden för friluftsliv, informationen om friluftsutbudet i kommunen, med mera, är alla exempel på sådana uppgifter - även om dessa naturligtvis inte är friluftorganisationernas huvudmål med verksamheten. Alla medlemsorganisationer inom Svenskt Friluftsliv har sina specialkunskaper och kompetenser inom sina respektive huvudområden av friluftsliv. Det finns således goda förutsättningar att lära av varandra, dela information och samverka kring en lång rad hållbarhetsområden.

Kapitel 5 – Bakgrund – varför behöver det organiserade friluftslivet och friluftorganisationer arbeta med hållbarhet?

Inledning

Varför friluftslivet och friluftorganisationer behöver arbeta för ökad hållbarhet känns nog ganska givet för de flesta: Klimatförändringarna och uppvärmningen orsakade av människan medför stora och allvarliga skador och förändringar i natur, ekosystem och våra liv. Utan naturen och välmående offentliga miljöer har vi inget friluftsliv, och med stora skador och påverkan på naturen försvåras friluftslivet för de allra flesta. Och om det finns aspekter av vår verksamhet som inte är hållbar i dag, riskerar vi sänkt trovärdighet i framtiden om vi inte försöker lösa dem i nutid. Det är ju inte så att friluftslivet och friluftorganisationerna på egen hand har orsakat den globala klimatuppvärmningen och utsläppen – kanske inte ens en promille av dem. Tvärtom kan en hävda att mycket av friluftslivet och tillgången till natur bidrar till en hållbarare värld redan idag, socialt, men även ekonomiskt och miljömässigt. Friluftorganisationer kan naturligtvis inte lösa alla problem på egen hand, men kan tillsammans med andra aktörer bidra till en lösning och en hållbarhetsförflyttning framåt i samhället.

Friluftsliv och tillgången till friluftsområden är viktiga pusselbitar i att skapa ett mer hållbart samhälle, men det organiserade friluftslivet har även utmaningar att ta itu med för att minska det miljömässiga avtrycket exempelvis vid transporter, i användande av material och produkter och vid aktiviteter och arrangemang. Det är samtidigt viktigt att också nämna att det organiserade friluftslivet redan idag bidrar till hållbarhet på många sätt, exempelvis genom att främja social hållbarhet, öka fysisk aktivitet, bidra till en meningsfull fritid och genom aktiviteter och arrangemang som går att nå via miljö- och klimatvänliga transportmedel.

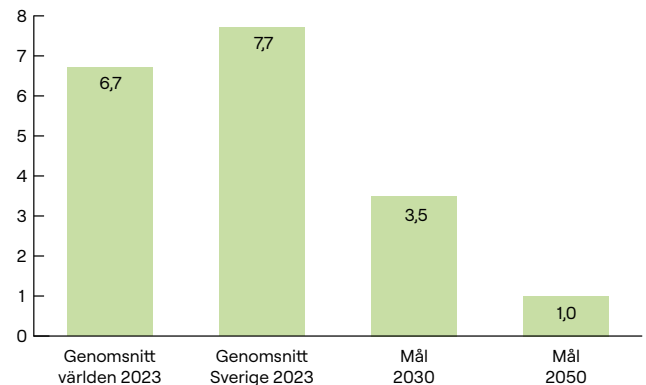
Detta kapitel tar upp forskningen om effekterna av klimatuppvärmningen och varför det är viktigt att begränsa uppvärmningen så mycket det bara går. Det presenterar även den nuvarande kunskapsbasen om kända klimateffekter på hälsoutveckling, välbefinnande, folkhälsa och friluftsliv.

Vad är problemet?

Världens alla länder brottas i skrivande stund med att fullt ut förstå, hantera och prioritera den omställning av samhället som omedelbart krävs för att förhindra en framtida klimatkatastrof och begränsa de negativa effekterna som redan inträffat på grund av ett allt varmare klimat orsakat av människans och verksamhetens utsläpp av växthusgaser. I skrivande stund är koncentrationen av koldioxid i atmosfären den högsta någonsin med 423 ppm och utsläppen har ökat med 6 procent de senaste tio åren (Dagens Nyheter, 2024). Utsläppen av växthusgaser i världen år 2030 kommer vara cirka 40 procent högre än vad som krävs för att begränsa uppvärmningen till enbart 1,5 grader jämfört med förindustriell tid. För att uppnå Parisavtalets mål till 2030 krävs en halvering av utsläppen vilket motsvarar mer än 5 procent per år – långt över nuvarande utsläpps nivåer. I Sverige släpper vi ut mer växthusgaser per person jämfört med genomsnittet i världen och långt över de nivåer som krävs för att uppnå målen 2030 och 2050 – speciellt om en beaktar svenskarnas konsumtionsbaserade utsläpp utomlands (utsläpp i Sverige kallas territoriella). Forskningen visar med enfaset att enbart teknikutveckling, exempelvis effektivare maskiner, system och teknik för infångning av utsläpp, inte kommer att lösa

problemet. Det krävs förändringar i livsstilar och vanor hos människor, i system och hos organisationer på samhälls nivå för att minska utsläppen och motverka uppvärmningen.

Diagram 1. Genomsnittliga utsläpp av växthusgaser per person och år i Sverige och internationellt i nuläget, samt fastställda mål för 2030 respektive 2050 (ton CO₂) för att klara Parisavtalet.

Utsläppen av växthusgaser får bland annat dramatiska följder för havsnivåerna och temperaturerna i världen. Ny forskning visar att höjningen av havsnivåerna går allt snabbare och nu är dubbelt så stor som för 20–30 år sedan – 4,7 millimeter per år jämfört med 2,14. År 2023 innebar det varmaste året som uppmätts med 1,4 graders ökning i global medeltemperatur. Ökningen av medeltemperaturen i Sverige ligger på 1,9 grader sett över drygt 100 år enligt SMHI – det vill säga betydligt över genomsnittet i världen (1,4 grader). I de svenska fjällen som är några av våra mest skyddsvärda och uppskattade naturmiljöer överhuvudtaget har temperaturökningarna varit betydligt högre än det globala genomsnittet. Även om världens länder har infört åtgärder för att minska växthusgasutsläppen kommer årsmedeltemperaturen att öka med cirka 2,5 grader till slutet av seklet jämfört med förindustriell tid och i Sverige kommer troligen ökningen vara ännu mer påtaglig. I norra Europa var genomsnittstemperaturen hela 3 grader varmare 2022 jämfört med förindustriell tid och sommaren 2023 var den varmaste som någonsin uppmätts på jorden.

Kopplingen mellan klimat och folkhälsa

Ett varmare klimat kommer inte bara leda till kraftigt ökande antal värmeböljor, mer luftföroreningar, fler översvämningar och torka, utan får även allvarliga konsekvenser för individens hälsostatus och folkhälsan i befolkningen. Klimatförändringarna och väderkatastrofer har ökat med 40 procent de senaste 20 åren och de ligger bakom över 400 000 dödsfall i världen på 10-talet (Internationella Röda Korset & Världsnaturfonden, 2022). Klimatförändringarna orsakar inte vanligtvis sjukdomarna direkt, men underlättar spridningen av dem och försämrar våra möjligheter att förebygga och behandla sjukdom och ohälsa. Detta orsakar enorma kostnader för samhällen utöver mänskligt lidande och ökad risk för sociala oroligheter. Det finns även god kunskap om hur klimatförändringarna kommer påverka friluftslivet. Det organiserade friluftslivet har en viktig roll i att såväl motverka klimatförändringarna som att främja folkhälsan och bidra till social utveckling och hållbarhet.

Det är lätt att frågor som rör folkhälsa och hälsa hamnar i skymundan när klimatfrågor diskuteras, men hälso- och folkhälsofrågor kan faktiskt vara en av nycklarna till att förändra situationen och få fler människor och grupper engagerade i arbetet. Klimatets effekter på hälsa och folkhälsa kan upplevas som ämnen som berör människor på ett djupare plan än klimatets effekter på naturen. Det finns ett stort behov av att tydligare lyfta in klimatförändringarnas negativa påverkan på folkhälsa och samhällskostnader orsakade av ökad ohälsa i politikernas beslutsprocesser kring klimat. Klimatförändringarna påverkar människors hälsa och folkhälsan i befolkningen högst påtagligt redan i dag, och ett varmare framtida klimat kommer förvärra situationen ytterligare i framtiden. Detta är frågor som också berör oss alla som verkar för och gillar friluftslivet och naturen. En kan ta luftföroreningar som exempel: Luftföroreningar orsakas av samma faktorer som orsakar klimatuppvärmningen. I dag dör omkring 8000 svenskar varje år i förtid av luftföroreningar. I världen är motsvarande antal förtida dödsfall ofattbara 10 miljoner personer per år, vilket motsvarar 20 procent av alla dödsfall överhuvudtaget till en årlig kostnad i storleken 4-5 procent av ländernas totala BNP. Luftkvalitet är en fråga som också berör och påverkar många människor i vardagen.

Exempel på klimatrelaterade skador som kan försvåra för friluftslivet eller sänka det upplevda värdet på naturvistelsen i Sverige:

- Ökad risk för extrem avrinning och markerosion på grund av ökad nederbörd och mildare vintrar;
- Fler stormfällda träd på grund av minskad tillgång till tjäle under vinterhalvåret och fler och kraftfullare stormar;
- Ökade skador på plantor och träd på grund av ökande bestånd av vissa typer av vilt, granbarkborre och andra skadegörare;
- Ökad utbredning av rotröta på träd på grund av kortare vintrar och ökad nederbörd;
- Ökad risk för skogsbränder på grund av varmare och torrare klimat.
- Skador på vägar, grusvägar och minskad framkomlighet på grund av varmare och blötare klimat och mer regn under vinterhalvåret;

Det finns ett stort behov av att tydligare lyfta in klimatförändringarnas negativa påverkan på folkhälsa och samhällskostnader orsakade av ökad ohälsa i politikernas beslutsprocesser kring klimat.

- Fler döda träd och växter i naturen på grund av ökande torrperioder och hårdare jordskorpa vilket försvårar för träd och växter att suga åt sig vatten vid regn;
- Kraftfullare och fler värmeböljor och ökad UV-strålning kan göra det svårare att vistas utomhus, speciellt sommartid och speciellt för sårbara grupper i samhället;
- Sämre vattenflöde och nivåer i olika typer av vattendrag på grund av långa perioder av torka;
- Träd- och buskgränsen flyttar uppåt kalvfjällsmiljöer på grund av varmare klimat vilket försämrar tillgängligheten och framkomligheten för bland annat friluftsutövare;
- Mer nederbörd i form av snö och fler perioder med töväder och regn under vintern ökar antalet laviner och gör det svårare för vilda djur och renar att hitta föda;
- Varmare och regnigare klimat kommer försvåra för snö- och isbaserade aktiviteter inom friluftslivet i nästan hela Sverige.

Även friluftsliv kan påverka den naturliga miljön (Andersson, 2022):

Potentiell påverkan på jord, mark, samt vegetation:

- Nedtrampning, slitage och erosion;
- Skador på träd och rötter;
- Jordkompaktering;
- Fragmentering av landskapet;
- Ändrad växtsammansättning;
- Spridning av fröer eller främmande arter;
- Nedskräpning.

Potentiell påverkan på vattenmiljöer:

- Ändrad avrinning och försämrad vattenkvalitet;
- Kemisk påverkan och förorening;
- Slitage och skador på undervattensvegetation;
- Ändrat bottenhabitat;
- Spridning av bakterier eller främmande arter.

Potentiell påverkan på vilda djur:

- Aktiviteter stör vilda djur, flykt;
- Aktiviteter stör vilda djur, ändrat beteende;
- Höga ljud som stör vilda djur;
- Verksamheter stör genom habitatförändring.

Värme och värmeböljor

Värmeböljor är en annan mycket allvarlig faktor för såväl natur som människors hälsa och välbefinnande: Värme ligger bakom cirka 1,5 procent av alla dödsfall i världen i dag och antalet dagar med värmestress kommer öka kraftigt i framtiden. Värmestress påverkar hälsan negativt till exempel via skador på inre organ och ökad trötthet, utöver att öka risken för förtida död. Klimatförändringarna ligger redan bakom nästan 40 procent av alla värmerelaterade dödsfall i världen, och stigande temperaturer kommer kraftigt öka antalet värmerelaterade dödsfall i framtiden. I redan värmeutsatta länder kommer ökningen vara enorm – upp till tio gånger vanligare jämfört med i dag, men även i Sverige spås en ökning. Barn från dagens generation (2020-talet) kommer att få uppleva 36 gånger fler samhälls- och folkhälsofarliga värmeböljor under sitt liv jämfört med dagens vuxna födda på mitten och senare delen av 19-talet. Detta i kombination med en åldrande befolkning som från början är extra känsliga för värme är inte en bra framtida kombination. Ökad hetta i världen kommer även leda till ökat insjuknande i hjärt- och

kärlsjukdomar, förvärra underliggande tillstånd som lungsjukdomar, komplikationer vid graviditeter, fler fästingburna infektioner och att barn föds för tidigt. Ett varmare klimat kommer orsaka ytterligare 21 miljoner fall av malaria år 2030, varav en avsevärd mängd i länder som tidigare inte haft malariafall, och öka risken för torka. Klimatförändringarna orsakar också brist på grundvatten. Omkring en femtedel av världens landyta drabbades av extrem torka år 2020 vilket medförde bränder, förstörda skogar, utplåning av eller reduktion av djurpopulationer, vatten- och matbrist. År 2022 var det näst värsta året någonsin i Europa vad gäller omfattning av skogsbränder och bränderna orsakar i sig stora utsläpp av växthusgaser. Under 2023 fortsatte denna negativa trend.

Påverkan på djur och tillgång till mat

En ofta förbisedd påverkan på hållbarhet och folkhälsa i världen är människans utrotning och decimering av djur och växter. Människlig verksamhet har reducerat populationer av fåglar, fiskar, reptiler, amfibier och däggdjur i världen med två tredjedelar sedan 1970. Antalet fåglar har minskat med 560–620 miljoner i Europa sedan 1980. Ny forskning visar att risken för att utrota flygande insekter ökar markant om inga åtgärder genomförs för att begränsa klimatuppvärmningen och växthusgasutsläppen. En kollaps av flygande insekter och insektpollinationen bedöms medföra 1,4 miljoner fler dödsfall hos människor årligen, varav de flesta skulle bero på ökat insjuknande i hjärtsjukdomar, stroke och vissa typer av cancer orsakade av framtida brist på frukt, grönsaker och nötter vilka är beroende av insektpollinering (Thunberg, 2022).

Brist på vissa typer av mat är ena sidan av myntet. På den andra sidan finns effekterna på klimatet med matsvinn i konsumtionsledet: Matsvinn bedöms orsaka omkring 7–8 procent av världens totala utsläpp av växthusgaser, och en tredjedel av all mat som produceras i världen når aldrig våra

tallrikar. Hur kan vi motverka matsvinn i världen generellt och i våra respektive verksamheter och organisationer specifikt?

Nederbörd och skyfall

Vi är nog många som har sommaren 2023 i färskt minne med både värmeböljor, enorma skyfall och översvämningar i såväl naturen som i städer. Värmeböljor, avsaknad av gröna ytor och ont om skugga i städer riskerar att försvåra friluftslivet eller göra friluftslivet mindre attraktivt i framtiden, bland annat genom ökad risk för döda träd och växter, många öppna ytor blir svåra att vistas på i starkt solsken, högre exponering för UV-strålning, låga flöden i vattendrag, sämre vattenkvalitet och ökad risk för bränder. Under 2022 drabbades 2 av 3 floder i Europa av extremt låga vattenflöden. Samtidigt ökar risken för plötsliga skyfall och översvämningar vid varmare klimat och vid värmeböljor, vilket potentiellt också kan försvåra friluftslivet eller försämra upplevelsen av besöket i naturen. Den genomsnittliga årsnederbörden i Sverige har ökat från 600 till 700 mm sedan 1930-talet, och ökningen i framtiden blir 9 mm per månad fram till år 2100. Avsmältningen av havsisar, ökad nederbörd och uppvärmning av haven längs våra kuster har medfört en vattenhöjning med 15–20 cm sedan slutet av 1800-talet och stigningen accelererar kraftigt i framtiden enligt SMHI. I världen har haven stigit i genomsnitt 26 cm sedan 1880. Tidigare berodde höjningen framför allt på att haven blev varmare och varmt vatten expanderar och tar större yta i anspråk. I dag beror höjningen framför allt på smältande havsisar och glaciärer. Arktis havs is har minskat med 30 procent på bara 45 år. Att vända trenden med stigande världshav kommer ta många decennier eller århundranden – om det ens är möjligt. Vetenskapen varnar nämligen för att vi kan vara farligt nära en gräns där hela systemet oåterkalleligen kollapsar, en så kallad tipping point. Då får vi räkna med mer än fem meter högra vattennivåer vid våra kuster jämfört med i dag – även om det sannolikt inte kommer ske under din och min livstid.

En annan effekt av uppvärmningen, och som påverkar förutsättningarna till friluftsliv negativt, är att träd och buskar etablerar sig högre upp i terrängen i fjällen. Buskagen gör framkomligheten svårare i vad som många anser är en av våra mest uppskattade friluftsmiljöer vi har, det vill säga kalvfjällsmiljöerna i fjällen. Trädgränsen i våra kalvfjällsmiljöer i fjällen har förflyttats 200 meter upp i terrängen på drygt 100 år och miljöerna får problem med att buskar rotar sig. Forskare bedömer att trädgränsen i framtiden kommer höjas ytterligare 200-250 meter vid 1,5 grads temperaturhöjning och det dubbla vid ännu högre temperaturer. Det skulle helt utplåna fjällandskapen söder om Tärnaby i Sverige. Vidare är snösäsongen i Götaland och Svealand nästan en månad kortare idag jämfört med på mitten och slutet av 1900-talet vilket särskilt drabbar friluftaktiviteter på snö och is. Havshöjningen, den ökade nederbörden, värmeböljorna, den kortare snösäsongen och förflyttningen av trädgränsen uppåt kalvfjället innebär negativa förändringar för såväl naturen som till förutsättningarna för många populära typer av friluftsliv.

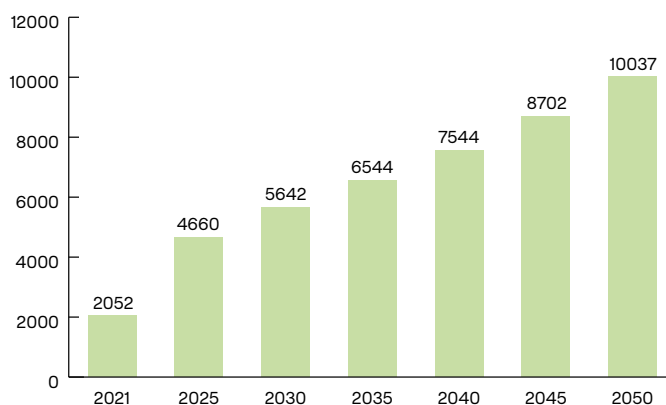
Vad orsakar klimatpåverkan och hur trenderna för framtiden ut?

Det sätt vi rör på oss, våra konsumtionsval och andra beteenden som individer och organisationer har påverkar vår miljö på olika sätt. 60 procent av utsläppen i Sverige kommer från hushållens konsumtion, medan 40 procent orsakas av offentlig konsumtion och investeringar. Nedan presenteras några av de mest framträdande miljöbovorna i samhället och som såväl friluftorganisationer som individer behöver förhålla sig till.

Transporter:

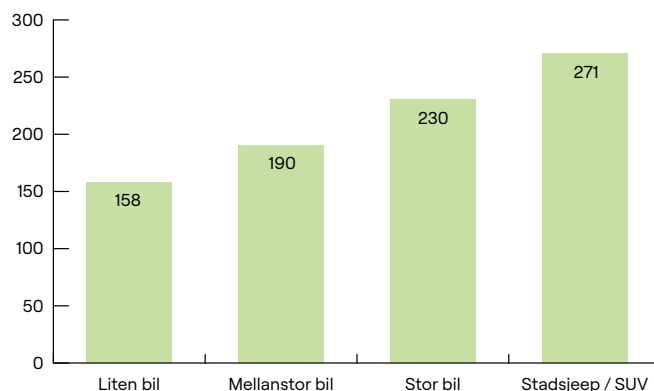
Fossilberoende transporter står för omkring 25 procent av Europas och Sveriges utsläpp av växthusgaser och utsläppen från sektorn har ökat på senare år. I världen är andelen ännu högre, cirka 30 procent. Även när det gäller det organiserade friluftslivet finns sannolikt utmaningar med ohållbara och miljöpåverkande resor till arrangemang, aktiviteter och annan verksamhet via fossildrivna motorfordon. En annan aspekt av transporterna handlar om leverans av produkter inom e-handeln. I Sverige skickas 200 miljoner paket årligen från e-handlare till privatpersoner. Av dessa skickas dessutom 12 miljoner paket direkt tillbaka till företagen i retur. Paketerna levereras ofta med lätta lastbilar som drivs på diesel – endast en försvinnande liten andel av lastbilarna i Sverige är eldrivna eller hybrider, även om det sker en förändring mot eldrift även på detta område. Flygresor är som bekant en stor negativ faktor för klimatutsläppen i världen, och utvecklingen på detta område är starkt negativ efter pandemin då antalet resor förväntas mångdubblas under lång tid framöver.

Diagram 2. Förväntad ökning i antalet flygresor i världen fram till 2050. Miljoner resor per år.

Valet av person- eller tjänstebil har också stor påverkan på utsläppen och klimatpåverkan, exempelvis förorsakar så kallade stadsjeepar eller SUV:ar betydligt större utsläpp av växthusgaser än vanliga fossilberoende personbilar. Andelen stadsjeepar i världen har ökat markant på 10-15 år. Stadsjeepar är betydligt tyngre och drar mer energi/kräver större batterier jämfört med vanliga personbilar, vilket i sin tur kräver fler kritiska råvaror och mer el (elbilar) och utsläpp (fossildrivna bilar).

Diagram 3. Utsläpp av växthusgaser (kg) beroende på bilens storlek. Bensinbil vid 100 mils körning.

En annan miljöaspekt av bilar handlar om skador på naturen, människor och djur när fordonen tvättas i olämpliga miljöer, till exempel på villatomter. Tvätten för med sig föroreningar, tungmetaller och oljerester rakt ut i närmaste dagvattenbrunn, vilket filtrerat förs vidare ut i lokala vattendrag och sjöar.

Kläder och produkter:

Klädes- och modeindustrin står för 8-10 procent av de globala utsläppen av koldioxid varje år – mer än alla internationella flygresor och hela sjöfartsindustrin i världen. Klädproduktionen i världen har fördubblats på 20 år från år 2000. Samtidigt behåller vi kläderna vi köper allt kortare tid – klädernas livslängd har halverats. Svenskarna köper i genomsnitt 15 kilo kläder och hemtextil per år – en ökning med hela 40 procent sedan år 2000 enligt Naturvårdsverket. Forskning visar att vi kan köpa fem nyproducerade klädesplagg per år för att vi ska hålla oss inom Parisavtalets gränser för en hållbar planet. Den genomsnittliga svensken köper i dagsläget 50 nyproducerade plagg per år enligt en undersökning av Myrorna. En "hållbar garderob" bör bestå av högst omkring 85 plagg per person i ett land som Sverige med fyra årstider. Ytterkläder och skor är inräknade, men inte underkläder. Konsumtionen av kläder orsakar således stora utsläpp av koldioxid i atmosfären i världen varje år, men kläder och textilier går oftast att återanvända. Att återanvända ett klädesplagg i stället för att köpa nytt minskar koldioxidutsläppen med 51 procent enligt svensk forskning (Mistra Sports & Outdoors årsrapport 2022). Återvinningen och återanvändningen av kläder och textilier ökar i samhället i takt med bättre system och rutiner. Detta är något som även kan skönjas i friluftorganisationer och i friluftsbanschen. Plast är ett allt större hot mot såväl miljön som klimatet i världen. Plast orsakar växthusgasutsläpp i alla faser av "sin livscykel" och mycket plats hamnar avsiktligt eller av misstag i våra vattendrag, sjöar och hav. Mängden plast i världen förväntas dessutom fördubblas fram till 2040 enligt den befintliga internationella forskningen. Endast 34 procent av alla plastförpackningar i Sverige återvanns år 2022 enligt organisationen Svensk plaståtervinning. Att öka återvinningen av plastförpackningar, fasa ut plast och välja bort plastpro-

dukt är därmed viktiga åtgärder för att minska växthusgasutsläppen i Sverige och världen.

Det finns även exempel på spridningen av plast i naturen genom fiskenäringen och friluftslivet (men kanske främst genom yrkesfisket/fiskenäringen): Varje år försvinner stora mängder fiskeredskap, fiskelinor och fiskenät i svenska vatten vilket dels utgör en fara för fiskar och andra organismer dels är negativt för vattenmiljön med utsläpp av kemikalier och mikro- och makroplaster. Varje år uppskattas att 8 500 000 fiskedrag, 3 400 000 sänken och 42 500 000 meter fiskelinor försvinner i svenska vattendrag (Sveriges natur (2023).

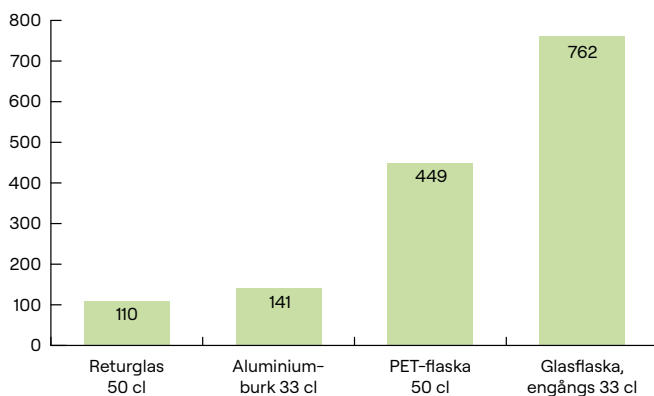
Mat:

Matsvinn orsakar 7-8 procent av de totala växthusgasutsläppen i världen varje år. Svensken slänger i genomsnitt 17 kg mat varje år. Utöver att det totala matsvinnet är en miljöbov, finns även specifika livsmedel som oskäligt mycket bidrar till koldioxidutsläpp, exempelvis kobaserad mjölk, ost och rött kött. Ost är en miljöbov på matbordet och produktionen orsakar stora utsläpp av växthusgaser – 1/3 av all mjölkproduktion i Europa går till att framställa ost. Användandet av vegetabilisk kost och lokalt odlade produkter är viktiga åtgärder för att minska påverkan på miljö, klimat och växthusgasutsläpp, medan köttkonsumtion har en starkt negativ inverkan – speciellt en diet med mycket rött kött och hårdost baserat på komjölk.

Avfall:

Mängden avfall från förpackningar i Sverige har ökat från 66 miljoner ton år 2009, till 84 miljoner ton år 2021 – en ökning med hela 27 procent på bara drygt 10 år. I Europa genererar varje individ nästan 189 kg förpackningsavfall per år. Detta förväntas öka till hela 209 kg per person till år 2030 – en ökning med 10,6 procent de kommande åren. En annan viktig aspekt av miljömässig hållbarhet är vår användning och konsumtion av dryckesförpackningar, där utsläppen av koldioxid är kraftigt mycket högre för engångsglasflaskor och PET-flaskor jämfört med returglas och aluminiumburkar.

Diagram 4. Koldioxidåtgång (gram) vid tillverkning av olika typer av dryckesförpackningar:

Genom att panta burkar och flaskor minskar behovet av att tillverka nya produkter, vilket förebygger en betydande andel koldioxidutsläpp varje år i Sverige. År 2022 minskade vi utsläppen med 180 000 ton koldioxid tack vare väl etablerade retursystem. Hela 83 procent av alla PET-flaskor återvanns 2022. På detta område är Sverige ett av de bästa länderna i världen – även om det samtidigt finns utmaningar att ta itu med.

En annan aspekt av avfall rör skräp och material som slängs eller hamnar i naturen. Dessa produkter har väldigt olika

livslängd innan naturen klarar av att bryta ned dem och innehåller dessutom ofta gifter och skadliga ämnen för naturen, djur och människor. Det är viktigt att påpeka att matprodukter som slängs i naturen ökar risken för att sprida sjukdomar (svinpesten t ex) och kan ändra vilda djurs beteende på ett negativt sätt.

Tabell 3. Tid för nedbrytning av olika produkter som slängs eller hamnar i naturen.

Äppelskrutt	1-2 månader
Apelsinskal, bananskal	2 år
Plastbehandlade pappersprodukter	5 år
Cigaretter.....	1-10 år
Ullsocka	5 år
Läder	50 år
Aluminiumburk.....	80-100 år
Plastpåse.....	1000 år (1-1000 år)
Glasburk, glasflaska	1 miljon år

Kostnader med en ohållbar planet och ohållbart klimat

Att bedöma samhällskostnaderna med klimatuppvärmningen är självfallet inte lätt, men forskare och publicerade studier anger nu att en uppvärmning på 2 grader celsius troligen skulle komma att kosta samhället omkring 69 miljarder amerikanska dollar per år (i 2022 års valuta). En uppvärmning på 2,6 grader skulle medföra tre gånger större global ekonomisk skada än vad covid-19-pandemin orsakade (Thunberg, 2022). Kostnaden för pandemin i Sverige har uppskattats till 413 miljarder kr under åren 2020-22. Extremväder i Europa mellan åren 2010-2020 kostade totalt cirka 145 miljarder euro. Det extrema skyfallet i Gävle år 2021 medförde kostnader på 1,85 miljarder kr för förstörda bostäder och lokaler – detta alltså för ett enstaka skyfall under ett dygn. Två år senare drabbades Gävle och många andra orter i Sverige av nya skyfall och översvämningar med efterföljande höga kostnader. Flera försäkringsbolag har meddelat att de inte längre tänker försäkra hus och fastigheter i översvämningshotade områden, vilket riskerar att rasera alla möjligheter att bo kvar eller få husen sålda i framtiden.

Till skillnad från bördan, lidandet och kostnaderna med pandemin, vilka nu minskat och minskar, kommer kostnaderna och skadorna på grund av klimatuppvärmningen bara förvärras från år till år om inget görs åt utsläppen.

Men...klimatvinster går att göra här och nu!

Budskapen i ovanstående text kan upplevas som negativa och frustrerande för läsaren: Vi har orsakat skador på planeten vilka kommer ta lång tid att åtgärda, vissa skador och processer går inte att reparera och det finns få tecken på att människor, länder och organisationer genomför tillräckliga förändringar och insatser för att påbörja resan mot ökad hållbarhet och Parisavtalets mål om högst 1,5 graders uppvärmning. Men det finns också ett andra sidan av myntet i den här ekvationen, och det är att det finns många insatser som har påbörjats och vissa miljöproblem skulle mycket snabbt återgå till det normala och hållbara om vi genomförde de nödvändiga förändringarna.

Många tror felaktigt att alla miljövinster med en samhällsomställning här och nu skulle ta mycket lång tid att uppnå. Så är inte fallet på alla områden, även om vi får räkna med stigande världshav, ökande koncentration av växthusgaser i atmosfären och förändrat och extremt väder med mer torka, mer regn och stormar framöver. Luftkvalitet är kanske det mest uppenbara exemplet där förändringar på mycket kort

tid skulle leda till bättre luft. Ett annat välkänt exempel är arbetet på 80-talet med att förbjuda freoner i kylskåp och liknande produkter för att rädda ozonlagret. De positiva effekterna på luftkvaliteten i världen av att uppnå Parisavtalet skulle vara omedelbara eftersom luftföroreningarna försvinner snabbt när utsläpp minskar eller upphör. Insatserna skulle dessutom vara kostnadseffektiva, det vill säga, vinsterna med renare luft skulle med råge överväga kostnaderna för åtgärderna. Ett land som Sverige skulle kunna finansiera en del av samhällsomställningen och klimatåtgärderna genom att omgäende minska utsläppen enligt överenskommelsen i Parisavtalet, vilket skulle ge renare luft. Detta skulle i sin tur spara många människoliv, förebygga sjukdomar, minska sjukfrånvaro från arbete och skola och minska samhällskostnaderna. Ny svensk forskning visar att 8 av 10 svenskar utsätts för höga halter av luftföroreningar, till exempel PM_{2,5} partiklar. Föroreningarna orsakar fyra procent av korttids-sjukskrivningarna per år i Sverige.

De mer närliggande klimatmålen är viktiga eftersom det är de kumulativa utsläppen av växthusgaser som avgör om målen i Parisavtalet kan uppnås. Varje kilo koldioxid som släpps ut fortsätter att påverka klimatet under århundraden framåt. Därför finns det klimatologiska, ekologiska, ekonomiska och sociala risker med att skjuta upp utsläppsminskande åtgärder. Arbetet behöver komma i gång och intensifieras nu, även så inom det organiserade friluftslivet.

Positivt är att omställningen till grönare energi delvis går snabbare än förväntat

Vi matas ständigt av negativa rapporter om att omställningen till förnybara energikällor och ett mer hållbart samhälle går för långsamt och nödvändiga investeringar uteblir, men det finns också glädjande trender som visar på motsatsen och framsteg. Det pågår en samhällsomställning i stort och smått inom en lång rad områden, inklusive inom lagstiftningen. Statistik från Internationella Energirådet (IEA) visar att förnybar energi kommer överta kolet som världens största energikälla redan under år 2025. Redan år 2027 kommer solenergi på egen hand vara den största energikällan i världen och ökningen av förnybar energi är exponentiell. Ökningen går 30 procent snabbare än IEA:s prognos och andelen energi från kol, gas, atomkraft och olja minskar i världen.

Redan 2027 kommer sol och vindkraft stå för omkring 20 procent av energiproduktionen i världen. Investeringarna i förnybar energi är nu nästan dubbelt så stora som för fossila bränslen: 1,7 biljoner dollar (USA) jämfört med 1 biljon dollar, och Kina, USA och EU är drivande i omställningen. Inom skogsbruket har EU beslutat att införa bindande mål för kolinlagring i skog och mark – den så kallade Lulucf-lagen vilket innebär i praktiken att mer skog behöver bevaras och skyddas. Handeln med utsläppsrätter är ett annat område där utvecklingen går mot ökade incitament att sluta eller minska på utsläppen av koldioxid. För varje år blir utsläppsrätterna färre, och därmed blir det dyrare att släppa ut växthusgaser och billigare relativt sätt att gå över till andra och grönare energikällor.

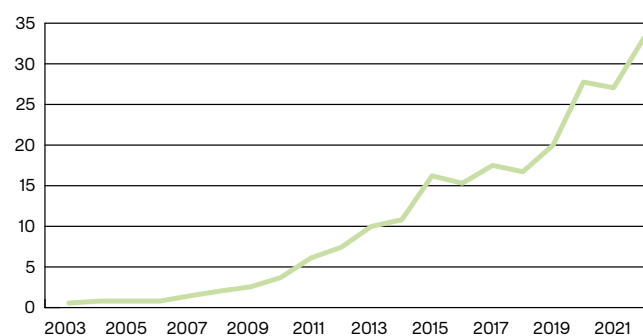
Andra exempel på snabb förändring åt det positiva hållet är inom transportsektorn där elektrifieringen av fordonsflottan i Sverige går fort framåt; livsmedelssektorn där matvanor och matrelaterade konsumtionsmönster har ändrats och fortsätter att ändras mot en mer växtbaserad mat; samt en snabb ökning av cirkulära system för olika material och produkter. Batterier, solpaneler och vindkraftverk har blivit betydligt billigare över tid. Från 2025 kommer laddningsstationer för elbilar att finnas var sjätte mil på Europas motorvägar

Redan år 2027 kommer solenergi på egen hand vara den största energikällan i världen och ökningen av förnybar energi är exponentiell.

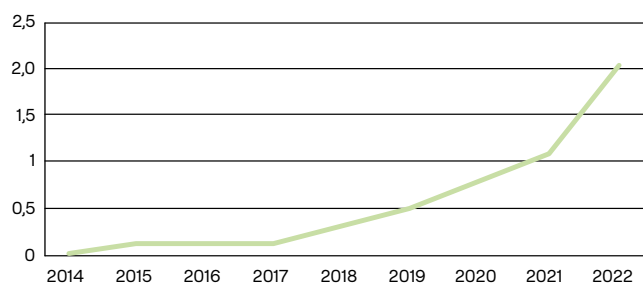
och det införs försäljningsstopp för fossilbaserade fordon år 2035. Flyg och sjöfart kommer gå över till bränslen med lägre koldioxidutsläpp och flygbranschen kommer inom kort beskattas. I Sverige ökar nu elproduktionen från vind- och solkraft mycket snabbt. Figurer 6 och 7 visar denna produktion från vind- respektive solkraft.

Diagram 5. Årlig elproduktion från vindkraft i Sverige, åren 2003–2022 (Twh):

Vindkraften står idag för ca 20 procent av Sveriges totala elproduktion per år och andelen ökar snabbt.

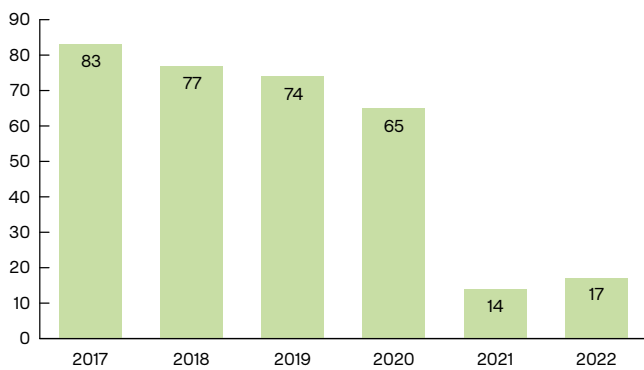
Diagram 6. Årlig elproduktion från solkraft i Sverige åren 2014–2022 (Twh):

Solkraften står idag för ca 1 procent av Sveriges totala elproduktion per år, men produktionen och andelen ökar snabbt. Det finns stor potential att öka denna andel ytterligare. Det visar inte minst statistik från Tyskland där solkraft i dagsläget står för hela 8 procent av landets elproduktion.

Även den extrema minskningen i användningen av platsbärkassar de senaste åren, tack vare skatt på plastpåsar, visar att det är fullt möjligt att åstadkomma förändring på befolkningsnivå i miljö- och hållbarhetsfrågor.

Diagram 7. Användning av plastbärkassar per person och år (antal). Skatten på plastpåsar infördes år 2020:

Vad friluftslivet kan bidra med

Samhället står följaktligen inför ett antal sammankopplade och allvarliga hållbarhetsproblem som behöver lösas i närtid, till exempel att minska växthusgasutsläpp, att främja fysisk aktivitet, hälsa och välbefinnande, minska isolering och ensamhet och skapa mer attraktiva bostadsområden och landskap. Att förbättra förutsättningarna till friluftsliv och tillgång till friluftsområden är högst relevanta åtgärder i detta arbete – det handlar om att skapa attraktiva och nära mötesplatser, service och utbud, rörelsefrämjande städer och områden och främja socialt kapital och lokal sammanhållning. Alla tre aspekter av hållbarhet berörs och är centrala i arbetet för exempelvis friluftsansorganisationer.

Det organiserade friluftslivet kan naturligtvis inte på egen hand skapa ett hållbart och livaktigt samhälle, men alla vi som på något sätt påverkar förutsättningarna till friluftsliv, bedriver organiserat friluftsliv och direkt eller indirekt påverkar tillgången till natur och friluftsområden har utomordentligt viktiga roller att spela framöver, och de allra flesta verkar motiverade att bidra i arbetet. Friluftsansorganisationer i Sverige har dessutom en exceptionellt hög trovärdighet i samhället vilket med fördel kan användas för att bidra till ett hållbarare samhälle genom att påverka andra.

Vi som på något sätt är en del av det organiserade friluftslivet kan gå i bräschen och visa ledarskap för den samhällsomställning som krävs för att minska klimatpåverkan, samtidigt som vi visar på friluftslivets och naturens viktiga roller för att bidra till en mer hållbar värld.

Vad natur och växtlighet kan bidra med

Att vi alla behöver ta krafttag för att påverka samhället i en mer hållbar riktning, fasa ut fossila bränslen och uppmuntra människor att förändra livsstilar är en underdrift. Lyckligtvis finns mycket vi kan göra för att vända trenden, och det är inte för sent! Friluftslivet och friluftsområden har en central

roll att spela i denna kamp och utmaning. Friluftsområden, natur och träd på gator bidrar till lägre temperaturer vid värmeböljor, skyddar människor från luftföroreningar och minskar påverkan av buller.

Bostadsnära friluftsområden och parker i städer sänker temperaturen med i genomsnitt 1 grad i städer jämfört med städer utan gröna ytor enligt forskning (Svenskt Friluftsliv, 2023). Friluftsområden och natur tar dessutom hand om dagvatten, erbjuder skugga åt människor och djur, ger renare luft och motverkar urbana värmeböljor – och inte minst binder kol och växthusgaser: 99,9 procent av allt upptag av CO₂ i världen idag sker genom naturen, skogen, vattendragen och kulturlandskapen. Detta är också platser och ytor som gynnar friluftslivet, gång- och cykeltransporter och främjar sociala relationer och interaktioner. Kommuner och andra markägare har här en nyckelroll för att främja och utöka gröna ytor, friluftsområden och plantera fler träd i städer och på orter. Det organiserade friluftslivet kan visa ledarskap och påverka såväl medlemmar som samhället i övrigt att vi kan och vill förändra verksamheter som behöver förändras, men också poängtera att mycket inom friluftslivet redan i dag är hållbart och motverkar klimatförändringarna.

Vidare läsning

Ovanstående text är enbart en kort sammanfattning av några av de miljö- och folkhälsoproblemen som kopplas till uppvärmningen av världen och utsläppen av växthusgaser. För fördjupad information rekommenderas skrifterna och rapporterna:

- Naturvårdsverket (2023) Fördjupad utvärdering av Sveriges miljömål 2023. Rapport 7088. Stockholm, samt information på webben om klimatanpassning (2024);
- IPCC (2021) Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. www.ipcc.ch. Naturskyddsföreningen publicerar också sammanfattningar av ovanstående rapporter från den internationella klimatpanelen.
- Svenskt Friluftsliv (2023) Friluftslivets och naturens mer värden och samhällsnytta. Stockholm.
- Mistra Sport & Outdoors har en lång rad relevanta rapporter och artiklar som rör hållbarhet och hållbarhetsarbete inom friluftslivet.

Även Dagens Nyheter har ett stort relevant material fritt tillgängligt på sin webbsida, www.dn.se

För att följa utvecklingen och lättare hitta korrekta fakta om miljö och klimat har Naturskyddsföreningen lanserat en årligt uppdaterad miljörapport. Du hittar materialet på www.naturskyddsforeningen.se.

Kapitel 6 – Samhällsmål med bäring på friluftsliv, klimat, hållbarhet och folkhälsa

Inledning

Detta kapitel presenterar relevanta samhällsmål för miljö, hållbarhet, klimat, folkhälsa, med flera, och hur de relaterar till friluftsliv, organiserat friluftsliv och tillgången till natur och friluftsområden. Kapitlet syftar till att sätta arbetet i ett samhälls- och politiskt sammanhang och därmed underlätta för friluftsförbund att argumentera med medlemmar, beslutsfattare och allmänheten om vikten av hållbarhet och hållbarhetsarbete, och att friluftsliv är och kan vara en nyckel i det arbetet.

Friluftspolitiken

Att hållbarhet och hållbarhetsarbete inom friluftslivet har kopplingar till de svenska friluftspolitiska målen är självklart. Samtidigt är inte hållbarhet explicit utpekad i något av målen förutom i titeln till mål 6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling, utan ingår mer indirekt.

Tabell 4. De friluftspolitiska målen i Sverige och kopplingen till hållbarhet:

Mål	Dimension av hållbarhet	Förklaring
1. Tillgänglig natur för alla	Främst social, men även ekonomisk.	Tillgänglig natur bidrar till att fler människor och grupper besöker naturen och oftare. Hög tillgänglighet kan också innebära att människor har inga eller låga kostnader för att besöka naturen
2. Starkt engagemang och samverkan	Alla.	Det organiserade friluftslivet bidrar till högt engagemang för frågor som rör hållbart friluftsliv och natur
3. Allemansrätten	Alla.	Bidrar väsentligen till att tillgängliggöra naturen och göra besöken där mera hållbara. Se förklaring för nr 1. Allemansrätten bidrar troligen till lägre kostnader för människors naturbesök
4. Tillgång till natur för friluftsliv	Alla, men kanske främst miljömässig.	Tillgången säkerställer ekosystemtjänster och är en grundläggande aspekt (närhet) av att tillgängliggöra naturen även om tillgång och tillgänglighet inte är exakt samma sak.
5. Attraktiv tätortsnära natur	Alla.	Tillgången till tätortsnära natur främjar tillgänglighet till friluftsliv och bidrar till viktiga ekosystemtjänster såsom att ta hand om föroreningar, minska buller, minska risken för översvämningar. Det finns både stora sociala och ekonomiska värden med tätortsnära natur.
6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling	Alla, men kanske främst social och ekonomisk.	Målet bidrar generellt till alla tre dimensioner av hållbarhet, men allra mest socialt och ekonomiskt. Friluftsliv kan skapa arbetstillfällen, social meningsfullhet och utveckling på landsbygden
7. Skyddade områden som resurs för friluftsliv	Miljömässig.	Skyddade områden bidrar till såväl miljömässig hållbarhet och biologisk mångfald som social hållbarhet via friluftsliv och naturbesök
8. Friluftsliv i skolan	Social. Miljömässig.	Målet strävar efter att bidra till ökad kunskap om friluftsliv, om allemansrätten (social hållbarhet) och om natur och hållbarhet (miljömässig)
9. Friluftsliv för god folkhälsa	Social. Ekonomisk.	Målet bidrar till social och ekonomisk hållbarhet, t ex ökad fysisk aktivitet, ökad naturkontakt, minskade samhälls- och vårdkostnader för sjukdomar som går att förebygga via förändringar av levnadsvanor
10. God kunskap om friluftslivet	Social främst, men även miljömässig.	Målet bidrar till ökad benägenhet att idka ett hållbart friluftsliv, även om kunskap inte på egen hand leder till friluftsvanor eller skapar ett hållbart friluftsliv

Exempel på internationella mål

Det finns en lång rad exempel på internationella mål och åtaganden som rör och är relevant för arbetet för ökad hållbarhet inom friluftslivet och friluftsområden i Sverige, exempelvis:

- Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen;
- Konventionen om biologisk mångfald och Kunming-Mon-trealramverket;
- Klimatkonventionen och Parisavtalet;
- EU:s gröna giv (European Green Deal);
- EU:s strategi för biologisk mångfald;
- EU:s klimatanpassningsstrategi;
- EU:s ramdirektiv för vatten, och;
- Europeiska landskapskonventionen.

Det finns även en lång rad mål och åtaganden i Sverige som är mer eller mindre kopplade till hållbarhet, friluftsliv och hållbarhet, samt friluftslivsorganisationers hållbarhetsarbete. Exempel på nationella mål och åtaganden som rör och är

relevant för arbetet för ökad hållbarhet inom friluftslivet och friluftsområden presenteras här:

- Det svenska genomförandet av Agenda 2030;
- Det svenska genomförandet av den gröna givn;
- Strategi för nationellt skogsprogram;
- Nationell strategi och mål för klimatanpassning;
- Nationell handlingsplan med mål för skogen och skogsbruket;
- Cirkulär ekonomi – strategi för omställningen i Sverige;
- Nationella målen för friluftspolitiken;
- Nationella målen för folkhälsa;
- Nationella mål för kulturmiljöarbetet.

Agenda 2030

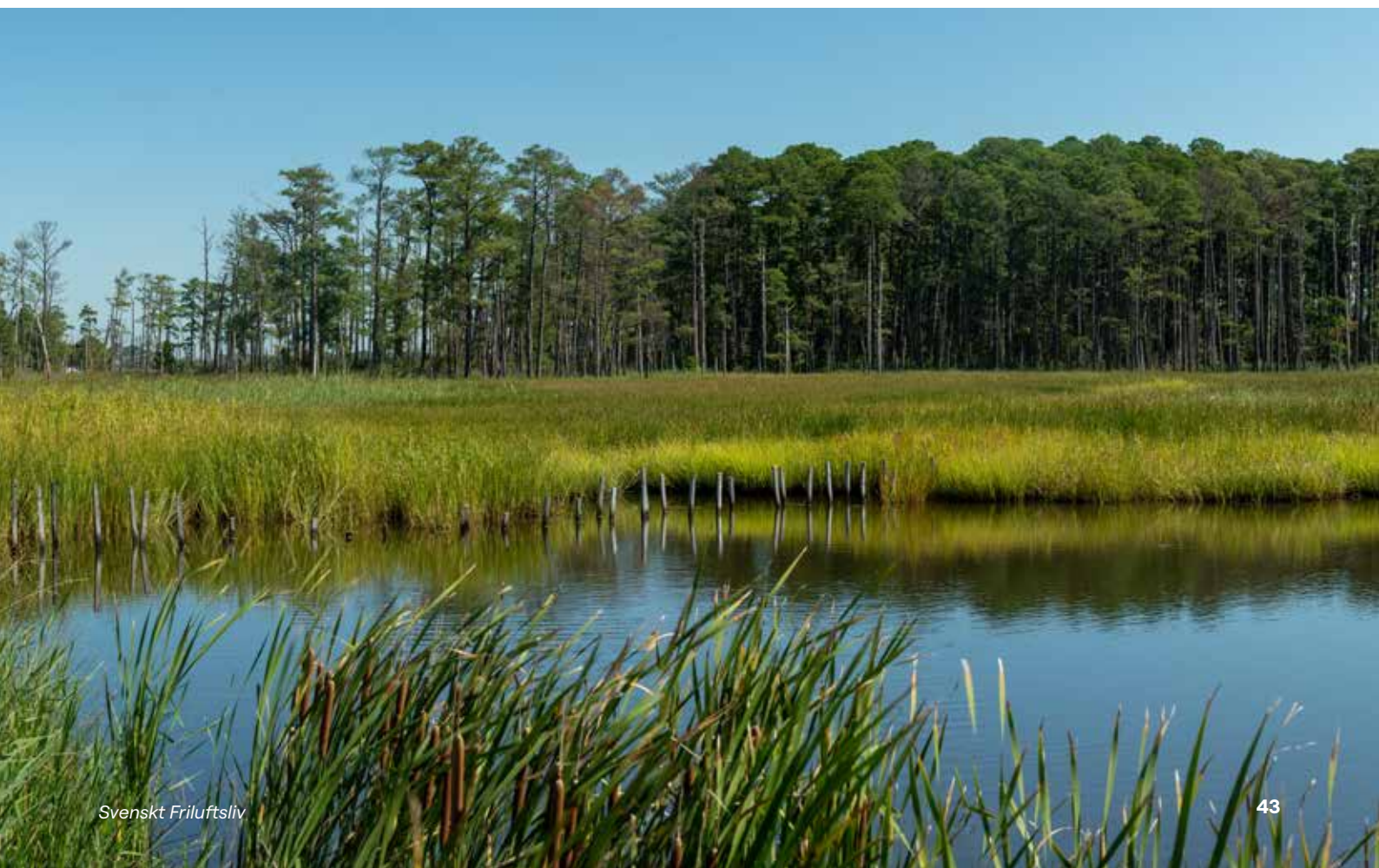
En genomlysning av Agenda 2030 visar att ett stort antal mål och delmål berör friluftsliv och tillgången till natur och friluftsområden. Ett utökat friluftsliv och god tillgång och tillgänglighet till friluftsområden kan påverka dessa mål i en positiv riktning.

Tabell 5. Mål inom Agenda 2030 och dess relevans för friluftsliv:

Mål	Beskrivning och relevans för friluftsliv, det organiserade friluftslivet och tillgången till natur:
3: God hälsa och välbefinnande	Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar. Det organiserade friluftslivet kan främja hälsa och välbefinnande i befolkningen, bidra till att utjämna hälsoskillnader mellan olika grupper och sänka trösklarna till meningsfulla fritidsaktiviteter såsom friluftaktiviteter.
<i>Delmål 3.4: Minska antalet dödsfall till följd av icke smittsamma sjukdomar och främja mental hälsa</i>	<i>Till 2030 genom förebyggande insatser och behandling minska det antal människor som dör i förtid av icke smittsamma sjukdomar med en tredjedel samt främja psykisk hälsa och välbefinnande. Friluftsliv är högst relevant för att uppnå mål och delmål för god hälsa och välbefinnande.</i>
4: God utbildning för alla	Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Det organiserade friluftslivet kan bistå förskolor och skolor med verktyg, metoder och kunskap om uteundervisning för att främja fysisk aktivitet och kunskap om friluftsliv, allemansrätten och hållbar utveckling. Arbetsplatser kan använda friluftsliv och utomhuspedagogik i verksamheten.
<i>Delmål 4.7: Utbildning för hållbar utveckling och globalt medborgarskap</i>	<i>Senast 2030 säkerställa att alla studerande får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling, bland annat genom utbildning för hållbar utveckling och hållbara livsstilar, mänskliga rättigheter, jämställdhet, främjande av en kultur av fred, icke-våld och globalt medborgarskap samt värdesättande av kulturell mångfald och kulturens bidrag till hållbar utveckling.</i>
6: Rent vatten och sanitet för alla	Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla.
<i>Delmål 6.6: Skydda och återställa vattenrelaterade ekosystem</i>	<i>Senast 2020 skydda och återställa de vattenrelaterade ekosystemen, däribland berg, skogar, våtmarker, floder, akviferer och sjöar. Detta förbättrar också förutsättningarna till friluftsliv och naturbesök. Människor som ägnar sig åt friluftsliv har ofta en högre miljömedvetenhet än andra grupper.</i>
8: Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt	Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Det organiserade friluftslivet och allmänhetens friluftsliv bidrar med både arbetstillfällen och ekonomisk tillväxt i samhället. Se vidare i rapporten Friluftslivets ekonomiska värden (Svenskt Friluftsliv, 2023).
<i>Delmål 8.9: Främja gynnsam och hållbar turism</i>	<i>Senast 2030 utarbeta och genomföra en politik för hållbar turism som skapar arbetstillfällen och främjar lokal kultur och lokala produkter samtidigt som naturen inte utsätts för stort slitage. Friluftsliv är en viktig komponent för turismen i Sverige.</i>

11: Hållbara städer och samhällen	Göra städer, bostadsområden och bostäder inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara. Det organiserade friluftslivet kan bidra till att skapa hållbara städer och samhällen genom att värna tillgång och tillgänglighet till friluftsområden, värna natur- och kulturarv och organisera naturbaserade aktiviteter i bostadsnära lägen.
<i>Delmål 11.2: Tillgängliggör hållbara transportsystem för alla</i>	<i>Senast 2030 tillhandahålla tillgång till säkra, ekonomiskt överkomliga, tillgängliga och hållbara transportsystem för alla. Förbättra trafiksäkerheten, särskilt genom att bygga ut kollektivtrafiken, med särskild uppmärksamhet på behoven hos människor i utsatta situationer, kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning samt äldre personer.</i>
<i>Delmål 11.3: Inkluderande och hållbar urbanisering</i>	<i>Till 2030 verka för en inkluderande och hållbar urbanisering samt förbättra kapaciteten för deltagandebaserad, integrerad och hållbar planering och förvaltning av bosättningar i alla länder.</i>
<i>Delmål 11.4: Skydda världens kultur- och naturarv</i>	<i>Stärka insatserna för att skydda och trygga världens kultur- och naturarv. Människor som ägnar sig åt friluftsliv är mer benägna att vilja skydda naturen, miljön och natur- och kulturarv än andra grupper.</i>
<i>Delmål 11.6: Minska städernas miljöpåverkan</i>	<i>Till 2030 minska städernas negativa miljöpåverkan per person, bland annat genom att ägna särskild uppmärksamhet åt luftkvalitet samt hantering av kommunalt och annat avfall. Natur och friluftsområden spelar en viktig roll för att minska städernas negativa miljöpåverkan.</i>
<i>Delmål 11.7: Skapa säkra och inkluderande grönområden för alla</i>	<i>Senast 2030 tillhandahålla universell tillgång till säkra, inkluderande och tillgängliga grönområden och offentliga platser, i synnerhet för kvinnor och barn, äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Att skapa säkra och inkluderande grönområden för alla är en mycket central och prioriterad uppgift för alla inom det organiserade friluftslivet.</i>
<i>Delmål 11.A: Främja nationell och regional utvecklingsplanering</i>	<i>Främja positiva ekonomiska, sociala och miljömässiga kopplingar mellan stadsområden, stadsnära områden och landsbygdsområden genom att stärka den nationella och regionala utvecklingsplaneringen. Det organiserade friluftslivet har ett stort intresse av att värna, bibehålla och utveckla områden för friluftsliv i städer, i stadsnära lägen och på landsbygden.</i>
12: Hållbar konsumtion och produktion	
<i>Delmål 12.2: Hållbar förvaltning och användning av naturresurser</i>	<i>Senast 2030 uppnå en hållbar förvaltning och ett effektivt nyttjande av naturresurser. Det organiserade friluftslivet har stort intresse av, och kunskap om, ett hållbart användande av naturen.</i>
<i>Delmål 12.8: Öka allmänhetens kunskap om hållbara livsstilar</i>	<i>Senast 2030 säkerställa att människor överallt har den information och medvetenhet som behövs för en hållbar utveckling och livsstilar i harmoni med naturen. Det organiserade friluftslivet har stort intresse av, och kunskap om, hur en hållbar livsstil kan utvecklas genom vistelse i naturen.</i>
<i>Delmål 12.B: Utveckla och implementera verktyg för övervakning av hållbar turism</i>	<i>Utveckla och genomföra verktyg för att övervaka hur en hållbar utveckling påverkar en hållbar turism som skapar arbetstillfällen och främjar lokal kultur och lokala produkter. Det organiserade friluftslivet kan vara en nyckelaktör i att skapa hållbar naturturism.</i>
13: Bekämpa klimatförändringarna	Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser enligt FN:s ramkonvention. Det organiserade friluftslivet kan bidra till att bekämpa klimatförändringarna dels genom att betona sambanden mellan miljö, klimat, folkhälsa och friluftsliv och ställa krav på klimatåtgärder i samhället, dels förbättra sina egna verksamheter i en hållbar riktning.
14: Hav och marina resurser	Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling. Det organiserade friluftslivet har stort intresse av att främja välmående och livskraftiga hav och marina resurser.
15: Ekologisk och biologisk mångfald	Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald. Det organiserade friluftslivet har stort intresse av att främja hållbart brukade skogar, motverka markförstörelse och förlusten av biologisk mångfald.

<i>Delmål 15.1: Bevara, restaurera och säkerställ hållbart nyttjande av ekosystem på land och i sötvatten</i>	<i>Till 2020 bevara, återställa och hållbart använda ekosystem på land och i sötvatten och deras ekosystemtjänster, särskilt skogar, våtmarker, berg och torra områden, i enlighet med de skyldigheter som anges i internationella överenskommelser. Det organiserade friluftslivet har stort intresse av att främja livskraftiga och välmående skogar, våtmarker och vattendrag.</i>
<i>Delmål 15.2: Främja hållbart skogsbruk, stoppa avskogningen och återställ utarmade skogar</i>	<i>Till 2020 främja genomförandet av hållbart brukande av alla typer av skogar, stoppa avskogningen, återställa utarmade skogar och kraftigt öka nyplanteringen och återplanteringen i hela världen. Skogen är en av friluftslivets viktigaste miljöer överhuvudtaget. Det organiserade friluftslivet har ett stort intresse av att värna och utveckla skogens sociala värden och främja förutsättningarna till friluftsliv.</i>
<i>Delmål 15.5: Skydda den biologiska mångfalden och naturliga livsmiljöer</i>	<i>Vidta omedelbara och betydande åtgärder för att minska förstörelsen av naturliga livsmiljöer, hejda förlusten av biologisk mångfald och senast 2020 skydda och förebygga utrotning av hotade arter. Det organiserade friluftslivet värnar och främjar den biologiska mångfalden för utan naturliga livsmiljöer finns inte heller något friluftsliv att tala om.</i>
<i>Delmål 15.9: Integrera ekosystem och biologisk mångfald i nationell och lokal förvaltning</i>	<i>Senast 2020 integrera ekosystemens och den biologiska mångfaldens värden i nationella och lokala planerings- och utvecklingsprocesser, strategier för fattigdomsminskning samt räkenskaper. Det organiserade friluftslivet gynnas av att ekosystem och biologisk mångfald integreras i nationell och lokal förvaltning.</i>
<i>Delmål 15.A: Öka de finansiella resurserna för att bevara och hållbart nyttja ekosystem och biologisk mångfald</i>	<i>Mobilisera och väsentligt öka de finansiella resurserna från alla källor för att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden och ekosystemen. Det organiserade friluftslivet kan påverka beslutsfattare och myndigheter att öka resurserna till att bevara och främja biologisk mångfald.</i>
<i>Delmål 15.B: Finansiera och skapa incitament för hållbart brukande av skog</i>	<i>Mobilisera betydande resurser från alla källor och på alla nivåer för att finansiera hållbart brukande av skogar och ge utvecklingsländerna lämpliga incitament att utveckla ett sådant bruk, inklusive för bevarande och återbeskogning. Se ovan.</i>
17: Genomförande och globalt partnerskap	<i>Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling. Det organiserade friluftslivet kan vara en central aktör för att underlätta genomförandet av Agenda 2030 dels via de 1,8 miljoner medlemsskapen, dels genom att påverka beslutsfattare, myndigheter och andra.</i>

Kopplingen mellan friluftsliv och folkhälsa

Friluftsliv har även tydliga och uppenbara kopplingar till utvecklingen av folkhälsan och folkhälsoarbetet i samhället. Folkhälsa är som bekant ett begrepp för befolkningens samlade hälsa och folkhälsopolitiken har många kopplingar till såväl friluftslivet, det organiserade friluftslivet som tillgången till friluftsområden och natur i samhället. Det övergripande målet för den nationella folkhälsopolitiken är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Friluftsliv och tillgång till friluftsområden påverkar många av de prioriterade målområdena och det övergripande målet. Till det övergripande målet finns åtta målområden som har kopplingar till friluftsliv och arbetet med att främja friluftsliv.

Ladda hem dokumentet här:

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/05ac0429430847dba4e23e1c5e315b65/karnindikatorer-for-uppfoljning-av-det-folkhalsopolitiska-malet.pdf>

Figur 8. Sveriges folkhälsopolitiska mål (Folkhälsomyndigheten):

Målområden	Relevans för friluftslivet:
1. Det tidiga livets villkor	Organiserat friluftsliv kan bidra till trygga och goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar samtidigt som det bidrar med kunskap och regler om naturen, klimatpåverkan och miljö. Friluftsliv i förskola-skola, på SFI, som en del av vidare- och fortbildning, på arbetsplatser, med mera, kan främja inlärning, kunskaper och utveckling.
2. Kunskaper, kompetenser och utbildning	
3. Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö	Friluftsliv och fysisk aktivitet är centrala i arbetsplatsers och arbetsmarknadsåtgärders friskvårds- och hälsofrämjande arbete. God tillgång till friluftsområden skapar bättre villkor för arbetsplatser att bedriva friskvård.
4. Inkomster och försörjningsmöjligheter	Friluftslivets direkta ekonomiska värde och förädlingsvärdet som kommer av dessa utgifter i Sverige uppgår till 231 miljarder kr per år, år 2023. Antalet arbetstillfällen tack vare friluftslivet i Sverige uppgår till drygt 167 000. Utöver detta finns ekonomiska värden kopplat till utländska turisternas friluftsliv och besök i Sverige. Natur och friluftsliv är några av de vanligaste motiven för utländska turister att besöka Sverige vilket också bidrar till försörjningsmöjligheter.
5. Boende och närmiljö	Liv och rörelse utomhus främjar säkerhet, trygghet och sociala relationer. Friluftsområden och grönska i bostadsområden bidrar till goda villkor till att ägna sig åt friluftsliv, bidrar till attraktiva närmiljöer och ekosystemtjänster.
6. Levnadsvanor	Friluftsliv är en vanlig och populär form av fysisk aktivitet vilken är en av de viktigaste friskfaktorerna som finns för att utveckla hälsa, folkhälsa och ett livskraftigt samhälle. Regelbundet friluftsliv minskar risken för en stillasittande livsstil. Vistelse i natur och att ägna sig åt hälsofrämjande fysisk aktivitet i friluftsområden leder bl. a. till stärkt immunförsvar, ökat välbefinnande och förbättrad hälsa, vilket i sin tur innebär lägre risk att smittas av vissa sjukdomar och virus. God tillgång till friluftsområden och deltagande i organiserat friluftsliv har stor potential att öka fysisk aktivitet i samhället, öka jämlikheten och jämställdheten i både hälsa och aktivitetsvanor.
7. Kontroll, inflytande och delaktighet	Friluftsliv är till för alla människor utan krav på tävling och prestation. Medlemskap i en friluftslivsorganisation är relativt billigt samtidigt som det ger social trygghet att ingå i en meningsgivande gemenskap. Organiserat friluftsliv har potential att bidra till en meningsfull fritid hos människor och grupper. Se vidare i rapporten Friluftslivets och friluftsområdets mervärden och samhällsnytta (Svenskt Friluftsliv, 2023).
8. En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård	Organiserat friluftsliv kan vara en viktig del i det hälsofrämjande och förebyggande arbetet i samverkan med hälso- och sjukvården, bl a genom att vården förskriver fysisk aktivitet på recept, friluftsliv på recept eller naturupplevelser på recept i samverkan med friluftslivsorganisationer. Tillgång till och vistelse i friluftsområden och grönska har hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande effekter i sig.

Friluftsliv och tillgång till friluftsområden har stor potential att främja en god och jämlik hälsa i befolkningen. Friluftsliv är bland de mest populära aktiviteterna i befolkningen, det är billigt eller helt gratis att ägna sig åt och tillgång till och exponering för grönska och vistelse i friluftsområden kan i sig vara en utjämnande faktor för hälsa och välbefinnande mellan olika grupper genom att bland annat främja jämlikare villkor till fysisk aktivitet (Svenskt Friluftsliv, 2023).

Miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan

Ett miljömål med tydlig koppling till friluftsliv och tillgång till natur är miljökvalitetsmålet. Målet anger att halten av växthusgaser i atmosfären ska stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig, i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Miljökvalitetsmålet strävar efter att den globala medeltemperaturökningen begränsas till långt under 2 grader Celsius över förindustriell nivå och att ansträngningar görs för att hålla ökningen under 1,5 grader Celsius över förindustriell nivå enligt Parisavtalet. Sverige ska verka internationellt för att det globala arbetet inriktas mot detta mål.

Målet anger vidare att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. För att nå nettonollutsläpp får kompletterande åtgärder tillgodoräknas. Utsläppen från verksamheter inom svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre än utsläppen år 1990.

Natur, skog och friluftsområden bidrar till att binda kol och andra växthusgaser, samtidigt som en friluftslivsaktiv livsstil kan innebära att ens levnadsvanor är mer hållbara för miljön. Det är här viktigt att förtydliga att friluftsliv och friluftslivsaktiviteter kan innebära mer hållbara livsstilsval, men det finns inga garantier.

Svenska genomförandet av Agenda 2030

Det svenska genomförande av Agenda 2030 är också relevant för arbetet med hållbarhet inom friluftslivet eller arbetet med att uppnå hållbarhet genom friluftsliv och tillgång till natur. Agenda 2030 anger att det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Sverige ska genomföra Agenda 2030 för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling genom en samstämmig politik nationellt och internationellt. Genomförandet ska präglas av agendans princip att ingen ska lämnas utanför.

Klimatanpassning

Även regeringens strategi för klimatanpassningar är av vikt för denna översikt och hållbarhetsarbetet inom friluftslivet. Regeringens mål för samhällets anpassning till ett förändrat klimat är att utveckla ett långsiktigt hållbart och robust samhälle som aktivt möter klimatförändringar genom att minska sårbarheter och ta tillvara möjligheter. Målsättningarna om klimatanpassning i Parisavtalet och Agenda 2030 med de globala målen för hållbar utveckling ska också uppnås.

Cirkulär ekonomi

Översikten och arbetet med hållbarhet inom friluftslivsorganisationer är också i linje med uppsatta mål om att främja en cirkulär ekonomi: Sverige ska sträva efter att utveckla ett samhälle där resurser används effektivt i giffria cirkulära flöden och ersätter jungfruliga material och det övergripande målet: Omställningen till en cirkulär ekonomi ska bidra till att nå miljö- och klimatmålen, samt de globala målen i Agenda 2030.

Kulturmiljö

Friluftslivsorganisationers arbete med hållbarhet har, eller kan även ha, bäring på kulturmiljöer. Relevanta mål inom området anger:

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas;
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön ska stärkas och främjas;
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser ska stärkas och främjas;
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Den gröna given

Det mest centrala arbetet för hållbarhet i Europa är Den Gröna Given framtagna av EU. EU:s färdplan för att ställa om till en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi, Gröna given, anger att det år 2050 inte ska finnas några nettoutsläpp av växthusgaser i Europa. Den gröna given ska uppmuntra en samhällsomställning i syfte att ge dagens invånare och kommande generationer ett bättre liv och bättre hälsa, bland annat genom att bidra till:

- Renare luft, renare vatten, friskare jordar och återställd biologisk mångfald
- Renoverade och energieffektiva byggnader
- Hälsosammare mat till rimligare priser
- Mer kollektivtrafik
- Renare energi och innovativ ren spjutspetsteknik
- Varor med längre livslängd som går att laga, återvinna och återanvända
- Framtidssäkra jobb och kompetensutveckling inför den gröna omställningen
- En globalt konkurrenskraftig och motståndskraftig industri.

Många av ovanstående insatser och mål förbättrar även de generella förutsättningarna till ett hållbart friluftsliv och mer hållbara friluftslivsorganisationer.

Den Gröna Given anger ett antal mål som Sverige åtagit sig att uppnå. Gemensamt ska EU klara 40 procents utsläppsminskning till 2030 jämfört med år 1990. Det svenska åtagandet föreslås stiga från 40 procents minskning till 50 procent minskning av utsläppen enligt nuvarande mål. Den gröna given utgör underlaget för denna djupgående förändring och EU:s medlemsländer, inklusive Sverige, har åtagit sig att göra EU till den första klimatneutrala regionen i världen senast 2050. För att nå dit har länderna lovat att till 2030 minska sina utsläpp med minst 55 procent jämfört med 1990.

Även EU:s mål för biologisk mångfald är relevant för denna översikt och för friluftslivet. EU och medlemsländerna har enats om att till år 2030 skydda och återställa minst 30 procent av våra havsområden och naturmarker. Såväl vålmående havsområden som naturmarker är avgörande för att det ska finnas förutsättningar till ett vålmående och rikt friluftsliv i Sverige, vilket gör dessa frågor prioriterade även för det organiserade friluftslivet.

Mänskliga rättigheter

De mänskliga rättigheterna är universella, gäller alla och har även bäring på civilsamhället och friluftslivet. De slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och har samma värde och rättigheter. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter innefattar rätten att delta i kulturlivet, till exempel i organiserat friluftsliv.

Barnrättspolitik och barnkonventionen

Målet innebär att alla barn, oavsett ålder, kön, socioekonomisk bakgrund och funktionsnedsättning, ska få sina rättigheter tillgodosedda. Det finns flera rättigheter i barnkonventionen som har stark koppling till friluftsliv, till exempel rätten till hälsa och välbefinnande, personlig utveckling, skydd mot diskriminering och inte minst barnets rätt till vila, fritid, lek och rekreation. Organiserat friluftsliv har goda möjligheter att främja ovanstående (Svenskt Friluftsliv, 2023). Det finns även rättigheter i konventionen som indirekt är relevant för friluftslivet. Rättigheten om att det allmänna ska säkerställa att det finns tillgång till anlagda grönområden, stora öppna platser och natur för lek och rekreation är exempel. Lek och rekreation har stor betydelse för barnets hälsa och utveckling. Att skapa förutsättningar för barn att uppleva, samspela med och leka i naturen är en viktig åtgärd för att uppfylla rättigheten och som även främjar friluftsliv och utevistelse.

Jämlika och jämställda villkor

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Jämställd hälsa innebär att kvinnor, män, flickor och pojkar ska ha samma förutsättningar till en gynnsam hälsoutveckling samt

erbjudas vård och omsorg på lika villkor. En jämställd hälsa är ett mål i sig, men en god hälsa för kvinnor och män respektive flickor och pojkar bidrar även till ett jämställt och aktivt deltagande i samhället. Ett inkluderande friluftsliv innebär att alla oavsett kön har förutsättningar att delta.

Även funktionshinderspolitiken är relevant i detta sammanhang. Sveriges mål för funktionshinderspolitiken är att med FN:s konvention som grund sträva efter och uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Ett prioriterat område för genomförande av funktionshinderspolitiken är principen om universell utformning, det vill säga, utforma och planera ett samhälle som från början säkerställer tillgänglighet för alla. Brister i tillgänglighet förhindrar inte bara full delaktighet utan betraktas även juridiskt som en form av diskriminering. Universell utformning kan bidra till att personer med funktionsnedsättning kan verka i vardagen på samma villkor som människor utan funktionsnedsättning, till exempel i friluftsförbund och organisationer. En universell utformad miljö utgår från den mänskliga mångfalden och är oftast till nytta för alla besökare eller användare.

Andra aspekter av jämlikhetsmålet är att värna nationella minoriteter och motverka diskriminering. Målet för politiken om nationella minoriteter är att ge skydd för de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Sedan år 2000 är samer (urfolk), tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar erkända som nationella minoriteter i Sverige. Minoritetsspråken är samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch. Ett friluftsliv med låga trösklar innebär bland annat att främja deltagande från nationella minoriteter. Målet för Sveriges politik mot diskriminering är ett samhälle fritt från diskriminering. Skyddet mot diskriminering är en av hörnstenarna i arbetet för de mänskliga rättigheterna. Enligt den svenska diskrimineringslagen får ingen människa diskrimineras eller hindras från att utnyttja sina rättigheter på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder.

Referenser

- Andersson, H. (2022). *Rekreationsekologi – en kunskapsöversikt*. Intern rapport, Mistra Sport & Outdoors. Östersund.
- Arena Vattnet (2023) *Bygga för idrott på vattnet: Ett konceptmaterial för multifunktionella anläggningar*. Svenska Seglarförbundet, Kanotförbundet, Roddförbundet, Vattenskid- & Wakeboardförbundet, Isseglarförbundet och SVEMO Vattensporter.
- Bernardi, C, Linde, S & Ioannides, D (2023) *Pro-environmental behaviour in sport and outdoor activities: a literature review*. Mistra Sports & Outdoors. Rapport 2023:3
- Carbonwise Jukola project (2023) *Organising a carbon-wise event. Handbook for sustainable events*. Finland.
- Dagens Nyheter (2024) *Klimatet just nu. Klimatet just nu: Så går världens kamp mot klimatkrisen* (dn.se)
- ENOS (2022) *ENOS policy position paper the European Green deal* (European Network of Outdoor Sports). ENOS_GreenDeal_Single_Page-LR_compressed.pdf (outdoor-sports-network.eu)
- ENOS (2024) *Summary of the 10 key measures of the ENOS position paper on the EU green deal*. SUSTAINABILITY | European network of outdoor sports (outdoor-sports-network.eu)
- EU (2023) *Den gröna given*. commission.europa.eu
- Fairfinanceguide Sverige (2024) *Utsläppsbanta din bank!* www.fairfinanceguide.se
- Faskunger, J & Nylund, K (2014) *Motivation för motion: Hälsovägledning för ökad fysisk aktivitet*. SISU idrottsböcker, Stockholm.
- Företagarna (2022) *Hållbarhetsrapport 2022*. www.foretagarna.se
- Hot or cool Institute Berlin (2023) *Unfit, Unfair, Unfashionable. Resizing Fashion for a Fair Consumption Space*. https://hotorcool.org) Berlin, Tyskland.
- Håll Sverige Rent (2023) *Nationell skräpmätning. Resultat av nationell skräpmätning 2023* | Håll Sverige Rent (hsr.se)
- IFRC & WWF (2022) *Working with Nature to Protect People. How Nature-Based Solutions Reduce Climate Change and Weather-Related Disasters*. Schweiz.
- Internationella Energirådet (IEA) IEA – International Energy Agency
- Internationella Röda Korset & Världsnaturfonden (2022) *Working with nature to protect people. How nature-based solutions reduce climate change and weather-related disasters*.
- IVL Svenska Miljöinstitutet (2024) *Stöd för fossilfri och cirkulär upphandling. Upphandlingspanelen – IVL.se*
- Klimatsmart semester (2024) *Beräkna klimatutsläpp från semestrar* | Klimatsmart semester
- Lanzendorf, T, Högemann, H & Margaryan, L (2023) *Review of environmental impacts of outdoor events with a focus on orienteering*. Mistra Sports & Outdoors. Rapport 2023:6.
- Mistra Sports & Outdoors (2021). *Årsrapport 2021*. Östersund. Mistra Sport & Outdoors ÅRSRAPPORT 2021 (mistrasportandoutdoors.se)
- Mistra Sports & Outdoors (2022). *Årsrapport 2022*. Östersund. Mistra Sport & Outdoors ÅRSRAPPORT 2022 (mistrasportandoutdoors.se)
- Mistra Sports & Outdoors (2023) *Startskottet har gått. Specialidrottsförbundens arbete med ekologisk hållbarhet*. Redaktörer: Marie Larneby, Jens Radmann och Susanna Hedenborg. Östersund.
- Mistra Sports & Outdoors (2023) *Från naturvård till klimat-hot: Friluftsportorganisationers arbete med ekologisk hållbarhet*. Redaktörer: Marie Larneby, Peter Fredman, Jens Radmann och Susanna Hedenborg. Östersund.
- Mistra Sports & Outdoors (2024) *Mistrasportandoutdoors.se* | miun.se
- Naturskyddsföreningen (2024) *Andra hand i första hand*. www.naturskyddsforeningen.se
- Naturskyddsföreningen (2024) *Bästa bohaget*. www.naturskyddsforeningen.se
- Naturvårdsverket (2022) *Arrangemang i naturen. INFO-serien 8894*. Stockholm.
- Naturvårdsverket (2023) <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/storslagen-fjallmiljo/fjallvegetation>.
- Naturvårdsverket (2024) *Klimatanpassning* (naturvardsverket.se)
- Nationellt kompetenscentrum, NKA Barn som anhöriga – metoder & verktyg | Nationellt kompetenscentrum anhöriga (anhoriga.se)
- Rädda Barnen. *Tips, råd och handböcker dig som jobbar med barn* (raddabarnen.se)
- SEE/Sustainability and Environmental Education in Outdoor Sports (2024) www.see-project.eu/
- SEE & ENOS (2022) *Be Active, Be Outdoors, Be Responsible. Perceptions about Outdoor Sports by Protected Areas Managers: A Summary Report*.
- SMHI (2022) *Observerad klimatförändring i Sverige 1860–2021*, Klimatologi nr 69.
- SMHI (2022), <https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/klimatindikatorer/klimatindikator-havsvattenstand-1.2260>
- SMHI & Naturvårdsverket (2020) *Klimatförändringar och biologisk mångfald – Slutsatser från IPCC och IPBES i ett svenskt perspektiv*.
- Svensk plaståtervinning (2022) *Svensk Plaståtervinning – Vi ger plasten nytt liv*. (svenskplastatervinning.se)
- Sveriges natur (2023) nr 3.
- Svenskt Friluftsliv (2022) *Hållbarhetspolicy för Svenskt Friluftsliv*. hallbarhetspolicy_2022-03-10_slutlig.pdf (svenskt-friluftsliv.se)
- Svenskt Friluftsliv (2023) *Friluftslivets och friluftsområdets mervärden och samhällsnytta*. www.svensktfriluftsliv.se. Redaktör: Johan Faskunger. Stockholm, Sverige.
- Svenskt Friluftsliv & Mittuniversitetet (2023). *Friluftslivets ekonomiska värde – en uppföljande enkätundersökning*. Stockholm & Östersund.
- Thunberg, G (2022) *Klimatboken*. Bokförlaget Polaris. Publiceringsort framgår ej. Boken innehåller ett mycket stort antal kapitel skrivna av världsledande forskare inom klimat och miljö.
- Trygga Barnen. *Digital utbildning för ledare och andra viktiga vuxna i idrotts- och föreningslivet*. Tryggabarnen.se
- Utsläppsrätt.se (2024) *Beräkning av utsläpp från bilar*.
- Världsnaturfonden (2024). www.wwf.se

Bilagor

Bilaga 1. Definitioner av begrepp och termer som har med hållbarhet, natur och friluftsliv att göra

ASC	Aquaculture Stewardship Council. Butiksmärkning för hållbara fiskeprodukter. Koordineras med fiskeguiden från Världsnaturfonden (WWF). Ett miljömärke för odling av fisk och som ställer krav på miljömässigt hållbara odlingsmetoder och socialt ansvar
Biologisk mångfald	Variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem
Biologiskt kulturarv	Natur som berättar om kultur. Det utgörs av ekosystem, naturtyper och arter som uppstått, utvecklats, eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet och vars långsiktiga fortlevnad förutsätter eller påverkas positivt av brukande och skötsel
Bra miljöval	Naturskyddsföreningens märke. Guide till miljövänliga och ekologiska varor och produkter och butiker. Krav: Brett sortiment av ekologiskt och miljömärkt; Inte sälja kosmetika, hudvårdsprodukter, raklödder och liknande med PFAS; Avstå från att sälja varor som odlade jätteräkor; Arbeta aktivt för ett mer hållbart utbud av fisk och skaldjur; Butik sträva efter att minska energiförbrukning och köpa in el som är miljömärkt eller från solenergi; Minska matsvinn; Källsortera avfall; Städa med miljömärkta produkter
CDR – carbon dioxide removal	Metoder för att fånga in CO ₂ från atmosfären och lagra den varaktigt i skog, mark, hav, berggrund eller i produkter. Hittills är det skog, natur och landskap som stått för 99,9 procent av befintligt upptag i världen, medan tekniska metoder således står för en försvinnande liten andel av upptaget
Ekologiskt jordbruk	EU:s logga för ekologisk produktion med obligatoriska krav på färdigförpackade livsmedel från Europa
Ekosystemtjänster	Alla produkter och tjänster som ekosystemen ger människor, djur och samhällen och som bidrar till vår välfärd, livskvalitet och förbättrar våra chanser till överlevnad. Skog, t ex, har betydligt högre värden förknippade med ekosystemtjänster, inklusive friluftsliv, än värdet på virket
ENOS – European Network of Outdoor Sports	ENOS agerar för att skapa ett hållbart och ansvarsfullt friluftsliv och nyttjande av naturen. www.outdoor-sports-network.eu
EU-blomman / EU ecolabel	EU:s officiella miljömärkning. Hållbarhetskrav på produktens hela livscykel från råvara till avfall. Finns på färg, tyg och skor
Folkhälsa	Ett samlingsbegrepp för hela befolkningens hälsotillstånd. Det handlar både om hälsa och ohälsa. Begreppet gäller både nivån på hälsan och fördelningen av hälsa mellan olika grupper i befolkningen. En god folkhälsa innebär att hälsan är så god och så jämnt fördelad som möjligt bland olika grupper i samhället. Klimatuppvärmningen får konsekvenser på folkhälsan
Foodtech	Innovation, data och digital teknik som förändrar produktionen, distributionen eller konsumtionen av maten vi äter för att bland annat minska klimatavtrycket
FSC – Forest Stewardship Council	Oberoende certifikatmärkning som strävar efter ett hållbart skogsbruk och att skogens sociala och ekologiska värden ska prioriteras lika högt som dess ekonomiska värde som virke. Syftar till att uppmuntra till ett miljöanpassat, samhällsnyttigt och ekonomiskt livskraftigt skogsbruk. Finns på papper och trädgårdsmöbler. Svenskt Friluftsliv är representerade i FSC:s styrelse i Sverige
Föredragna naturmaterial	Material från växt- och djurvärlden som är producerade på ett hållbart och/eller ansvarsfullt sätt. Förnybara råvaror. Används ofta för material såsom eko-bomull, merinoull och dun
Generationsmålet	Att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta på lokal, regional och nationell nivå, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem innanför eller utanför Sveriges gränser
Greenhushing	Organisation eller grupp som håller tyst om verksamhetens eller produktens negativa miljöpåverkan för att undvika kritik och att tappa goodwill från allmänheten, myndigheter och andra organisationer i stället för att lyfta fram miljö- och klimatarbetet och främja transparens

Greentech	Teknologiska framsteg i syfte att minska människors och produkters påverkan på miljö och klimat, t ex elektrifiering och fossilfria produktionsätt
Greenwashing	Grönmålning eller gröntvättning. Organisation eller grupp som överdriver eller försöker skapa en falsk bild av att deras verksamheter eller produkter är miljövänliga. De kan framhäva någon miljöåtgärd de genomfört trots att åtgärdens eventuella miljövinster inte står i paritet med den miljöförstöring organisationen eller gruppen orsakar totalt. I begreppet ingår också att överdriva slutsatser och effekter av organisationens miljöarbete
Green key-märkning	Certifikat som är världsledande på marknaden för en hållbar turism och besöksnäring. De 13 kriterierna i certifikatet är fördelade på olika miljö- och hållbarhetsområden för anläggningar
Grön infrastruktur	Ekologiskt funktionella nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas för att bevara biologisk mångfald och skapa förutsättningar till friluftsliv
Gröna givener	Den gröna givener är ett europeiskt ramverk som samlar målsättningar, strategier och lagstiftning som tillsammans ska lägga grunderna till den första koldioxidneutrala kontinenten
Gröna kompetenser	Kompetenser som krävs för att anpassa produkter, tjänster och processer till klimatförändringar samt relaterade miljökrav och miljölagstiftning. Det finns runt 100 yrken som räknas som gröna kompetenser inom exempelvis livscykelanalys, hållbarhetsrapportering, miljökrav, avfalls- och avloppshantering
Klimatanpassning	Åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra
Koldioxidbudget	Den maximala mängd koldioxid som mänskligheten kan släppa ut och fortfarande ha en chans att begränsa uppvärmningen till 1,5 eller 2 grader
Konsumtionsbaserade utsläpp	Utsläpp från svenska ekonomiska aktörer oavsett var i världen utsläppen sker
Hållbar utveckling	Utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Hållbar utveckling bygger på tre dimensioner: den sociala, miljömässiga och ekonomiska som alla är ömsesidigt beroende av varandra och därmed också odelbara
Hållbar turism	En nivå av turism som kan upprätthållas på lång sikt tack vare att de sociala, ekonomiska, kulturella, biologiska och miljömässiga fördelarna överstiger potentiella nackdelar för besöksområdet, människor, djur och naturen
Intressentdialog	Dialog med medlemmar och andra relevanta grupper i utformningen och planeringen av hållbarhetsarbetet
ISO 14024	Miljömärkning med certifierade symboler. Så kallad typ I miljömärkning
ISO 14021	Så kallad typ II miljömärkning. Regler för vilken information som ska ingå i en miljödeklaration, inklusive miljöpåverkan från produkters livscykel, samt processer för att säkerställa att informationen är korrekt och tillförlitlig
Koldioxidbudget	Den mängd utsläpp av koldioxid som världen har kvar innan vi måste vara nere på netto-utsläpp för att kunna uppnå Parisavtalets mål om högst 1,5 graders uppvärmning. Budgeten är, i skrivande stund, december 2023, nere i 250 miljarder ton, vilket motsvarar sex års utsläpp
Kulturella ekosystemtjänster	Naturens och grönområdenas estetiska, kulturella, historiska, religiösa och rekreativa värden vilka kan inkludera såväl utsikt över magnifika naturlandskap som urbana stadsparker och grönområden. Friluftsliv och friluftsområden främjar turism och besöksnäring liksom skolors undervisning och elevers inläring. De bidrar även till hemkänsla, historiskt arv, fysisk aktivitet, rekreation, andliga och religiösa upplevelser liksom till hälsa och välbefinnande – återhämtning för kropp och själ
Kulturmiljö	Miljöer skapade eller påverkade av människan. Det avser lämningar efter människors verksamhet (kulturlämningar), det biologiska kulturarvet och de anlagda och bebyggda miljöer som används av människor idag, för exempelvis boende, friluftsliv och industri. Kulturmiljön ingår i kulturarvet och omfattar också immateriella företeelser som ortnamn, verksamheter, kunskaper, traditioner eller berättelser som är knutna till miljöer, platser och landskap. Detta innebär att bygder och hela landskap kan ses som kulturmiljöer

Livscykelanalys (LCA)	En LCA syftar till en helhetsbedömning av miljöpåverkan. I resultatet ingår olika kategorier av miljöpåverkan, till exempel klimatpåverkan, försurning, vattenanvändning, övergödning, marknära ozon, stratosfärisk ozonnedbrytning och utarmning av knappa resurser. En LCA på en anläggning, exempelvis, granskar den totala påverkan i byggfasen och i driften av anläggningen under dess livslängd
Miljökvalitetsmålet Levande skogar	Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden bevaras
MSC	Marine Stewardship Council. Koordineras med fiskeguiden från Världsnaturfonden (WWF). Visar att fisket bedrivs med minimal inverkan på fiskebestånd och miljö
Natura 2000	Ett nätverk av områden med höga naturvärden inom Europeiska unionen. Nationerna inom unionen arbetar enligt gemensamma riktlinjer med uppdraget att bilda och sköta nätverket
Nettonollutsläpp	Växthusgasutsläpp och infångning och lagring av dylika utsläpp är lika stor
Overshoot	Att under en viss tid acceptera mer än 1,5 graders uppvärmning för att senare kunna återgå till målet 1,5 grader
PEFC	Programme for the endorsement of forest certification. Skogsbolagens organisation för att bli främja biologisk mångfald, klimatvänlig skog och ett hållbart skogsbruk
Producerande ekosystemtjänster	Produktion av växter, djur, mat, bränsle, fiber och dricksvatten
Reglerande ekosystemtjänster	Rening av luft och vatten, pollinering, skadedjursbegränsning, buffert mot erosion, översvämningar och bränder
RSPO	Roundtable on sustainable palm oil. En internationell certifikatsmärkning för att få stopp på skogsskövlingen (regnskog) och att produktionen av palmolja sker på ett hållbart sätt (även socialt). Märkningen anses ännu inte vara hållbar då palmfrukter odlas i monokulturer och kräver omfattande avskogning och landskapsförändringar
SEE-projektet	Sustainability and Environment in Education. Syftar till att stärka skyddet av naturen och främja hållbarhet genom utbildning och insatser inom friluftsför- och idrottsorganisationer. www.see-project.eu
Social hållbarhet	Ett socialt hållbart samhälle är ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa utan orättfärdiga skillnader och med hög tolerans där människors lika värde står i centrum. Tillit och förtroende till varandra och upplevd delaktighet och meningsfull fritid är viktiga pusselbitar. Att arbeta med social hållbarhet inom en friluftsförorganisation kan innebära att underlätta för nya grupper och fler att vara delaktiga i verksamheten
Stödande ekosystemtjänster	Dessa inkluderar energi- och materialflöden, t. ex. vattnets och kvävetets kretslopp, fotosyntes, bildande av föna och jordmån samt biologisk mångfald
Svanen miljömärkning	En världsledande miljömärkning av produkter med höga krav på att bidra till positiv miljö-, hälso- och klimatutveckling. Syftet med miljömärkningen är att hjälpa konsumenter att göra bra val för miljön. Svanen miljömärkning är en typ 1 miljömärke (ISO 14024)
Territoriella utsläpp	Utsläpp i Sverige orsakade av individer, organisationer eller system. Exkluderar utsläpp som genereras av importerade varor eller tjänster och svenskars konsumtion utomlands.
Tipping point	En tidsmässig brytpunkt som skapar ostoppbara skador på klimatet och förluster av system och som kan accelerera skadorna och systemet oavsett vilka insatser som genomförs i framtiden
Väsentlighetsanalys	En analys inom organisationen för att identifiera och sedan prioritera de viktigaste hållbarhetsfrågorna för organisationen. Analysen hjälper organisationen att arbeta strukturerat, och att undvika att satsningarna blir händelsestyra eller personberoende
ZDHC – Zero Discharge of Hazardous Chemicals	Certifiering för ansvarsfull hantering av kemikalier i tillverkningen av produkter.

För en ännu mer utförlig lista med begrepp och termer rekommenderas *klimatordlistan: Klimatordlista – förklarar ord om klimat*, eller *Naturskyddsföreningens klimatordlista: Ordlista: Energi, klimat och hållbar utveckling – Naturskyddsföreningen (naturskyddsforeningen.se)*.

Bilaga 2. Förteckning över och länkar till standarder, verktyg, certifieringar och märkningar

Samlingssidor för information om miljömärkta produkter och miljömärkningar:

- Lär dig om miljömärkta produkter | Miljömärkningar.se (miljomarkningar.se)
- Märkningsguider (medvetenkonsumtion.se)
- Få koll på miljömärkningarna | Globalportalen
- Vad betyder märkningen? Konsumentföreningen i Stockholm

Internationell miljömärkning för anläggningar i turist- och besöksbranschen:

- Green Key

Rättvisemärkta produkter:

- Fairtrade Sverige

Hållbarhetscertifiering:

- Så kommer du igång med hållbarhetscertifiering | RISE

GRI:

- GRI - Content index template (globalreporting.org)

Kemikalier i produkter och material:

- Zero Discharge of Hazardous Chemicals
- Welcome to the ZDHC Gateway (zdhc-gateway.com)

Internationella standarder för socialt ansvar:

- Fair Labor Association (FLA): Home - Fair Labor Association
- Fair Wear Foundation (FWF): Fair Wear Foundation - Fair Wear
- Business Social Compliance Initiative (BSCI) / Medveten konsumtion: BSCI - Medveten Konsumtion

Ekonomisk styrning:

- fairfinanceguide.se
- Upphandlingspanelen, IVL Svenska Miljöinstitutet Upphandlingspanelen - IVL.se

Nordens officiella miljömärkning för produkter och tjänster:

- Svanen

EU:s officiella miljömärke för produkter och tjänster:

- EU Ecolabel

Global miljömärkning för produkter och tjänster:

- Global Ecolabelling Network (GEN)

Hållbarhetsmärkning för mat:

- KRAV

Standarder för miljöledning:

- ISO 14001

Verktyg för att mäta klimatavtryck:

- Klimatkalkylator - ClimateHero
- Klimatkalkylatorn - Beräkna din miljöpåverkan - Världsnaturfonden WWF

Svenskt Friluftsliv

Johannesfredsvägen 7
168 69 Bromma

info@svensktfriluftsliv.se
svensktfriluftsliv.se